

INTERNATIONAL STUDIES CENTER

STUDY PAPER

April 2020

ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน :
การเมืองที่ผันผวน
และความยุ่งยากในช่วงต้น
ของความสัมพันธ์ทางการทูต
(ค.ศ. 1975-1978)

Thailand and the People's Republic of China
Volatile Politics and Troubles in the Early Years of
Diplomatic Relations (1975-1978)

สิทธิพล เครือรัฐติกา

Sittiphon Kruarettikan

**ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน :
การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยากในช่วงต้น
ของความสัมพันธ์ทางการทูต
(ค.ศ. 1975 - 1978)**

**Thailand and the People's Republic of China :
Volatile Politics and Troubles in the Early
Years of Diplomatic Relations
(1975 - 1978)**

สิทธิพล เครือรัฐติกา
Sitthiphon Kruarattikan

INTERNATIONAL STUDIES CENTER

**ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน : การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยาก
ในช่วงต้นของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975 - 1978)**

Thailand and the People's Republic of China: Volatile Politics and
Troubles in the Early Years of Diplomatic Relations (1975-1978)

จัดพิมพ์โดย ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ กรุงเทพฯ

พิมพ์ครั้งที่ 1 เมษายน 2563 จำนวน 500 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 2 กรกฎาคม 2564 จำนวน 500 เล่ม

พิมพ์ที่ บริษัท พี. เพรส จำกัด เลขที่ 129 สุขุมวิท 81 แขวงอ่อนนุช
เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ 10250 โทร. 02 742 4754

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

สิทธิพล เครือรัฐติกาล.

ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน : การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยากในช่วงต้น
ของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975 - 1978).-- พิมพ์ครั้งที่ 2-- กรุงเทพฯ :

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (ISC) กระทรวงการต่างประเทศ, 2564.

78 หน้า.

1. ไทย--ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ--จีน. 2. จีน--ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ--ไทย.

I. ชื่อเรื่อง.

327.593051

ISBN 978-616-341-090-0

คำนำ

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (International Studies Center - ISC) มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสจัดพิมพ์เอกสารวิจัยเรื่อง “ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยากในช่วงต้นของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975-1978)” โดย รศ. ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล เป็นเอกสาร Study Paper ของศูนย์ศึกษาการต่างประเทศในครั้งนี้

การจัดพิมพ์ Study Paper เล่มนี้ในปี 2563 นี้บ่งชี้ถึงความสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก วันที่ 1 กรกฎาคม 2563 เป็นวันครบรอบ 45 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่ราบรื่นและความร่วมมือที่ใกล้ชิดในทุกๆ ด้านระหว่างภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างประชาชนต่อประชาชนในปัจจุบัน อาจทำให้เราลืมไปว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่เปราะบาง และอาจได้รับผลกระทบในเชิงลบจากเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดหรือจากคำพูดเล็กๆ น้อยๆ ได้เสมอ ดังนั้น เอกสารวิจัยของ รศ. ดร. สิทธิพลฯ จึงมีคุณค่าในการเป็นเสมือนเครื่องเตือนความทรงจำว่า ความสัมพันธ์ไทย-จีนอาจเปลี่ยนโฉมไปจากปัจจุบันอย่างสิ้นเชิงหากไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาและสนับสนุนส่งเสริมจากบุคคลสำคัญ ในยุคนั้น นอกจากนี้ เอกสารวิจัยชิ้นนี้ยังมีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์การทูตของไทยอีกด้วย ประการที่สอง เอกสาร Study Paper เล่มนี้ เป็นเอกสารวิชาการเล่มแรกที่ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศจัดพิมพ์ ภายหลังจากที่กระทรวงการต่างประเทศได้รื้อฟื้น (reactivate) ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศขึ้นใหม่เมื่อเดือนสิงหาคม 2562 จึงเป็นการสนับสนุนงานของศูนย์ศึกษาการต่างประเทศในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการต่างประเทศของไทยให้กว้างขวางขึ้นด้วย

ในโอกาสนี้ ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศขอขอบคุณ รศ.ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล เป็นอย่างสูงที่ได้อนุเคราะห์ต้นฉบับเอกสารวิจัย และอนุญาตให้ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศจัดพิมพ์เผยแพร่ ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่าน จะได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์สมดังเจตนารมณ์ของผู้เขียนและผู้จัดพิมพ์ต่อไป

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

เมษายน 2563

สารบัญ

บทคัดย่อ

7

บทนำ

9

ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อน ค.ศ. 1975: ศัตรูในสงครามเย็น

11

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1975:
นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลศึกษาธิการในสภาวะไร้ทางเลือก

14

ความสัมพันธ์ไทย - จีน ในบริบทการเมืองไทยยุคขวาพิฆาตซ้าย

20

รัฐประหาร 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976

และความสัมพันธ์ไทย - จีนที่ชะงักงันในรัฐบาลธานินทร์

28

บทบาทของไอเจเอหมินในการผูกมิตรกับชนชั้นนำของไทย
และการฟื้นตัวของความสัมพันธ์ไทย-จีนในรัฐบาลเกรียงศักดิ์

38

สรุปและส่งท้าย

53

บรรณานุกรม

62

Abstract

This research aims to portray the troubled relationship between Thailand and China after the establishment of diplomatic ties by the Kukrit government in July 1975. Ultra-rightist currents in Thai politics in the mid-1970s resulted in the 6 October coup and the rise of Thanin's anti-communist government in 1976, which in turn created negative impacts on Thailand's relations with China. The article also shows Chinese Ambassador Chai Zemin's attempts to make friends with leading figures in the royal family and the army. Therefore, shortly after Thanin had been ousted by another coup in October 1977, tensions between the two countries de-escalated, followed by mutual visits of high-level leaders in the following year.

Keywords: Thailand-China Relations; the 6 October Coup; Kukrit Promoj; Thanin Kraivichien; Kriangsak Chomanand; Chai Zemin

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นปัญหาหลังการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับจีนโดยรัฐบาลคึกฤทธิ์เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1975 อันเป็นผลจากกระแสขว้างจัดในการเมืองไทยช่วงกลางทศวรรษ 1970 จนนำไปสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 และการขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลธานินทร์ซึ่งมีนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่งจนส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีน ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นความพยายามของเอกอัครราชทูตไฉเจ๋อหมินในการผูกมิตรกับบุคคลสำคัญของไทยในระดับพระราชวงศ์และกองทัพ ทำให้เมื่อรัฐบาลธานินทร์หมดอำนาจลงหลังการรัฐประหารเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1977 ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศก็ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว จนมีการเดินทางเยือนกันและกันของผู้นำระดับสูงในปีถัดมา

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ไทย-จีน; รัฐประหาร 6 ตุลา; คึกฤทธิ์ ปราโมช; ธานินทร์ กรัยวิเชียร; เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์; ไฉเจ๋อหมิน

บทนำ

“ในรอบ 25 ปีสุดท้ายของศตวรรษที่แล้ว เริ่มจาก 1 กรกฎาคม 1975 ที่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ไทยกับจีนสู่สภาพปรกติ ทั้งผู้นำของไทยและจีนในขณะนั้นชาญฉลาดที่จะแยกปัญหาข้าวฉาน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคออกจากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ จึงทำให้เกิดการมองการณ์ไกล และการพัฒนาผลประโยชน์แห่งชาติที่ตรงกันในขณะที่นั้น และอย่างให้มีอิทธิพลต่อสภาพการณ์ในตอนต่อไป แต่สิ่งที่จะที่ว่าการความเที่ยงนั้นโดยแท้ก็คือความไม่เที่ยง ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง มีลุ่มมีดอน

6 ตุลาคม 1976 มีเหตุการณ์เกิดขึ้นทั้งในไทยที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการจับ “แก๊งสี่คน” ในจีน ช่องว่างก็อุบัติขึ้นมาอีก แต่เพราะพื้นฐานที่แน่นอนหนาของความสัมพันธ์ และการมองการณ์ไกลเพื่อผลประโยชน์ของชาติ ผู้นำของประเทศทั้งสองก็ทำให้สถานการณ์คลี่คลายและก้าวหน้าต่อไปได้”

หม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี
เอกอัครราชทูตไทยประจำสาธารณรัฐประชาชนจีน
ช่วง ค.ศ. 1975 - 1979¹

ค.ศ. 2015 เป็นโอกาสครบรอบ 40 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งต่างฝ่ายต่างจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองทั้งในภาครัฐบาล ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน และที่สำคัญก็คือ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายนของปีนั้น โดยรองประธานาธิบดี

¹ หม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี, “วิจารณ์บทความเรื่อง ทรรศนะบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาความสัมพันธ์ในการร่วมมือฉันมิตรระหว่างจีนกับไทย,” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า*, บรรณาธิการโดย เขียน ธีระวิทย์ และเจีย แยนจอง (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), 260-261.

หลี่หยวนเฉา (Li Yuanchao) ภายใต้งบประมาณของกระทรวงการต่างประเทศ (Diaoyutai State Guesthouse) ในกรุงปักกิ่ง ขณะที่สุนทรพจน์และข้อเขียนของนักการทูตไทยไม่ว่าจะเป็นนายดอน ปรมดีถวัลย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายอภิชาติ ชินวโรโณ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ต่างยกคำกล่าวที่มักได้ยินบ่อยๆ ในความสัมพันธ์ไทย-จีน นั่นคือ “จีนไทยใช้อันไกล เป็นพี่น้องกัน” และฉายภาพให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทางการทูตตั้งแต่ ค.ศ. 1975 ดำเนินไปอย่างไรบ้าง²

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ย้อนกลับไปศึกษาความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วงสั้นๆ ที่ถูกละเลยไป นั่นคือ ช่วงปีแรกๆ หลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลปักกิ่ง อันเป็นเวลาที่มีการเมืองไทยแปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็วจากยุคประชาธิปไตยเบงบาน หลังการล่มสลายของระบอบทหารภายใต้จอมพล ถนอม กิตติขจรในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 สู่ยุคเผด็จการขจัดของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร หลังการรัฐประหาร 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 และยุคประชาธิปไตยครึ่งใบของพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ หลังการรัฐประหาร 20 ตุลาคม ค.ศ. 1977 รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศเพื่อนบ้านแถบอินโดจีนเมื่อ ค.ศ. 1975 ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลอย่างมากต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย และทำให้ความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วง ค.ศ. 1975 – 1977 ดำเนินไปอย่างไรบ้าง

ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อน ค.ศ. 1975: ศัตรูในสงครามเย็น

•

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 นอกจากจะเป็นผลงานชิ้นสำคัญด้านการต่างประเทศของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช แล้ว ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในนโยบายต่างประเทศของไทยอีกด้วย เพราะนับจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ไม่นาน รัฐบาลไทยภายใต้จอมพล ป.

² กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ, 40 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559), 2-7.

พิบูลสงคราม (ค.ศ. 1948-1957) จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ค.ศ. 1959-1963) และ จอมพล ถนอม กิตติขจร (ค.ศ. 1963-1973) ต่างดำเนินนโยบายเป็นพันธมิตรกับโลกเสรีที่นำโดยสหรัฐอเมริกาและต่อต้านโลกคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต ไม่ว่าจะเป็นการส่งทหารไปร่วมสงครามเกาหลีเพื่อขับไล่กองทัพของเกาหลีเหนือที่ รุกรานเกาหลีใต้เมื่อ ค.ศ. 1950 การร่วมก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization - SEATO) เมื่อ ค.ศ. 1954 โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเทพมหานคร การลงนามในแถลงการณ์ร่วมถันด-รัสก์ (Thanat-Rusk Communiqué) เมื่อ ค.ศ. 1962 การส่งทหารไปปฏิบัติการในสงคราม เวียดนาม รวมทั้งอนุญาตให้สหรัฐฯ ตั้งฐานทัพในประเทศไทยและส่งเครื่องบินไป ที่ระเบิดในอินโดจีนตลอดทศวรรษ 1960 จนถึงต้นทศวรรษ 1970

ตลอดระยะเวลาดังกล่าว รัฐบาลไทยปฏิเสธที่จะรับรองสาธารณรัฐประชาชน จีนและยังคงรักษาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลกั๋วหมินต๋งซึ่งย้ายไปตั้งบนเกาะ ไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1949 การที่จีนให้ที่พักพิงแก่นายปรีดี พนมยงค์ อดีตผู้สำเร็จราชการ แทนพระองค์และอดีตนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม รวมทั้งตั้งเขตปกครองตนเองชนชาติไท (Tai Nationality Autonomous Area) ใน มณฑลหยุนหนานเมื่อ ค.ศ. 1953 ก็ยิ่งทำให้ไทยมองว่าจีนเป็นภัยคุกคาม³ พระดำริส ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปกพงศ์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศในที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติเมื่อ ค.ศ. 1954 ระบุชัดว่าจีนกำลัง มุ่งขยายอำนาจลงมาจากทิศใต้ผ่านขบวนการเวียดนามห์ (Vietminh) เพื่อบ่อนทำลาย รัฐบาลไทย⁴ และแม้ว่าจะมีความพยายามปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีนหลังการประชุม บันดุง (Bandung Conference) เมื่อ ค.ศ. 1955 แต่ก็ไม่มีความเปลี่ยนแปลงที่เป็น รูปธรรมและยุติลงเมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหารใน ค.ศ. 1957 รัฐบาลไทย มองจีนเป็นภัยคุกคามยิ่งขึ้นอีกใน ค.ศ. 1965 เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

³ Anuson Chinvanho, *Thailand's Policies towards China, 1949-54* (London: MacMillan Academic and Professional Ltd., 1992), 96.

⁴ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, *รวมสุนทรพจน์ของหัวหน้าคณะผู้แทน ไทยในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญครั้งที่ 2 ถึง ครั้งที่ 40 (พ.ศ. 2490-2528)* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2529), 10.

(พคท.) เริ่มทำสงครามจรยุทธ์ (guerrilla warfare) ในเขตชนบทโดยได้รับการสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน ดังสุนทรพจน์ของพันเอก (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยในการประชุมคณะมนตรีขององค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 1969 ซึ่งกล่าวถึงจีนในฐานะภัยคุกคามอย่างชัดเจนว่า

ในขณะที่การรุกรานอย่างเปิดเผยด้วยกำลังธรรมดา ยังมีทางที่จะเกิดขึ้นได้อยู่บ้าง แต่มันมีทางอยู่มากที่อำนาจรุกรานจะหันไปใช้วิธีที่ได้ใจอยู่แล้วขณะนี้ คือวิธีที่เรียกกันว่า “สงครามปฏิวัติ” หรือ “สงครามปลดปล่อย” ซึ่งรวมถึงการบ่อนทำลาย การแทรกซึมและการก่อวินาศกรรม ซึ่งรวมทั้งการก่อการร้ายและการโฆษณาชวนเชื่อ ตลอดจนการใช้ระบบสงครามจิตวิทยา นโยบายใหม่นี้ได้รับการยืนยันอย่างจริงจังในประกาศที่ออกภายหลังการประชุมใหญ่ครั้งที่ 9 ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน การดำเนินการเพื่อบ่อนทำลาย และแทรกซึม และยุยงให้กำลังไม่ได้จำกัดเฉพาะแต่ในเอเชียอาคเนย์เท่านั้น แต่ได้ขยายแผ่ไปถึงประเทศตะวันตกซึ่งฝ่ายคอมมิวนิสต์ต้องการจะทำลายและก่อความพิพาท⁵

ในทางตรงข้าม ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับไต้หวันเป็นไปอย่างใกล้ชิดและมีจุดยืนร่วมกันต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเมื่อไต้หวันและสหรัฐอเมริกาเริ่มปฏิบัติการส่งอาวุธทางอากาศให้แก่กลุ่มต่อต้านจีนในทิเบตเมื่อปลาย ค.ศ. 1958 เครื่องบินที่ใช้ในการนี้ก็บินไปจากประเทศไทย⁶ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินเยือนกรุงไทเปอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 1963 โดยทรงพบประธานาธิบดีเจียงไคเช็ค (Chiang Kai-shek) และภรรยาถึง 5 ครั้งใน 4 วัน เจียงไคเช็คกล่าวว่าไทยกับไต้หวันคือพี่น้องกัน ส่วน

⁵ ประมวลถ้อยแถลงของ พันเอก ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ตุลาคม 2511 - ตุลาคม 2512 (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2512), 22-23.

⁶ John W. Garver, *The Sino-American Alliance: Nationalist China and American Cold War Strategy in Asia* (Armonk, NY: M. E. Sharpe, Inc., 1997), 173.

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ก็ทรงอวยพรให้ผู้ นำ ได้ หวัน มี ชัยชนะ เหนือ ลัทธิ คอมมิวนิสต์⁷ ตามด้วยการเยือนได้ หวัน ของ จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี เมื่อ ค.ศ. 1967 ขณะที่เหียนเจียงก้าน (Yen Chia-kan) รองประธานาธิบดี และ เจียงจิงกั๋ว (Chiang Ching-kuo) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมผู้เป็นบุตรชายและ ทายาททางการเมืองของเจียงไคเช็คก็เยือนไทยใน ค.ศ. 1968 และ 1969 ตามลำดับ โดยเจียงจิงกั๋วบอกกับจอมพล ประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการ ทหารบก ว่า ไทยกับได้ หวัน คือ สหายร่วมรบผู้ปกป้องสันติภาพ⁸ ต่อมาใน ค.ศ. 1970 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ทรงขอความช่วยเหลือด้านการปลูกพืชขนที่สูง จากเสิ่นชางห้วน (Shen Chang-huan) เอกอัครราชทูตได้ หวัน ประจำประเทศไทย จนกลายเป็นความร่วมมือระยะยาวระหว่างโครงการหลวงกับรัฐบาลได้ หวัน เพื่อให้ชาวเขา ในจังหวัดเชียงใหม่มีรายได้ทดแทนการปลูกฝิ่น⁹ และในปีเดียวกัน พันเอก (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ ยังคงย้ำจุดยืนของไทยที่ว่า ได้ หวัน คือ ผู้แทนของประชาชนจีนในองค์การ สหประชาชาติ¹⁰

ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างไทยกับได้ หวัน รวมทั้งการที่ไทยเป็นพันธมิตร ทางทหารของสหรัฐอเมริกา ทำให้ก่อนทศวรรษ 1970 จีนมองรัฐบาลไทยเป็นศัตรู ดูได้ จากเมื่อเจียงจิงกั๋วเยือนไทยใน ค.ศ. 1969 สำนักข่าวซินหัว (Xinhua News Agency) ภาควิชาภาษาอังกฤษได้นำเสนอข่าวโจมตีไทยและได้ หวัน ในวันที่ 19 พฤษภาคมของปีนั้น ความตอนหนึ่งว่า

กลุ่มถนอมผู้ทรยศและกลุ่มโจรเจียงไคเช็คต่างทำงานเหมือน
ม้าใช้ในการสร้างเรื่องตลกเพื่อต่อต้านจีนโดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้กำกับ

⁷ สำนักราชเลขาธิการ, *ประมวลพระราชดำรัสในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนนานาประเทศ พุทธศักราช 2502-2510* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), 708-712.

⁸ “Minister Chiang Ching-kuo in Thailand,” *Taiwan Review*, June 1, 1969, <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=4&post=5941> (accessed July 18, 2019).

⁹ Sitthiphon Kruarattikan, “The Ties That Binds: King Bhumibol Adulyadej’s Relations with Taiwan,” in *Modern Taiwan and Southeast Asia*, edited by Jindai Taiwan yu Dongnanya Lunwenji Bianji Chuban Weiyuanhui (Taipei: National Taiwan Library, 2019), 273-285.

¹⁰ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, *เรื่องเดียวกัน*, 203.

ถนอมและหัวหน้าคนอื่นๆ ในกลุ่มผู้ทรยศนี้เข้าไปคุยกับเจียงจิงกั๋ว ทีละคนโดยพูดถึงสิ่งที่พวกเขาเรียกว่า “ภัยคอมมิวนิสต์” แล้วทำเสียง แหบหัวพร้อมกับเพื่อถึงการต่อต้านคอมมิวนิสต์เพื่อเอาใจสหรัฐฯ ซึ่งเป็นนายใหญ่ ... ในเมื่อยอมเป็นข้ารับใช้แผนการของจักรวรรดินิยม อเมริกกันอย่างภักดีเช่นนี้ รับรองได้ว่ากลุ่มถนอมผู้ทรยศแห่งประเทศไทย จะต้องพบจุดจบที่ไม่สวยอย่างแน่นอน¹¹

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1975: นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลคึกฤทธิ์ในภาวะไร้ทางเลือก

สถานการณ์โลกเปลี่ยนไปเมื่อประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ของสหรัฐอเมริกาประกาศลัทธินิกสัน (Nixon Doctrine) เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 1969 โดยระบุว่า สหรัฐฯ จะยังคงรักษาพันธะด้านความมั่นคงกับประเทศ พันธมิตร แต่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องทางทหารโดยตรง หรือเท่ากับส่งสัญญาณว่าสหรัฐฯ จะถอนตัวจากสงครามเวียดนามและหันมาสมานไมตรีกับจีนเพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียต เรื่องดังกล่าวนำไปสู่การรับจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติแทนที่ได้หัววัน เมื่อ ค.ศ. 1971 ตามด้วยการเยือนกรุงปักกิ่งของนิกสันในปีถัดมา ส่งผลให้ประเทศ พันธมิตรของสหรัฐฯ ต้องปรับนโยบายต่างประเทศ ซึ่งรวมถึงรัฐบาลทหารของไทย ที่เริ่มติดต่อกับจีนอย่างไม่เป็นทางการ โดยพลตำรวจโท ชุมพล โลหะชาละ นำคณะ นักปิงโปงไปแข่งขันที่กรุงปักกิ่งเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1972

อย่างไรก็ตาม การที่จีนยังอยู่ในยุคซ้ายจัดและสนับสนุนขบวนการปฏิวัติ ฝ่ายซ้ายทั่วโลกทำให้ฝ่ายทหารของไทยลังเลที่จะปรับเปลี่ยนท่าทีต่อจีนอย่างเป็นทางการและต้องการรักษาความสัมพันธ์กับไต้หวันเอาไว้ ดังเห็นได้จากใน ค.ศ. 1971 ผู้แทนของไทยในสมัชชาสหประชาชาติงดออกเสียงในการลงมติที่รับจีนเข้าเป็นสมาชิก โดยให้เหตุผลว่าไม่เห็นด้วยที่มตินี้ส่งผลให้ไต้หวันสูญเสียที่นั่งไป¹² แต่การเข้าเป็นสมาชิก

¹¹ “Communist China,” *Foreign Broadcast Information Service Daily Report*, no. 96 (May 19, 1969), A4.

¹² Orawan Lopandhsri Pilun-owad, “Thailand and the Question of China’s

ของจีนก็ทำให้ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1972 นายพจน์ สารสิน หัวหน้าคณะผู้แทนไทย และนายอานันท์ ปันยารชุน ผู้แทนถาวรประจำองค์การสหประชาชาติ ได้พบกับเฉียวกวันหฺว (Qiao Guanhua) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนซึ่งเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนจีน และในเดือนมกราคมของปีถัดมา กระทรวงการต่างประเทศของไทยก็อนุญาตให้เอกอัครราชทูตของไทยติดต่อกับเอกอัครราชทูตของจีนได้ในประเทศที่มีสถานเอกอัครราชทูตของทั้ง 2 ฝ่ายตั้งอยู่¹³

การปรับเปลี่ยนท่าทีอย่างมีนัยสำคัญของไทยเริ่มขึ้นเมื่อจอมพล ถนอม กิตติขจร และจอมพล ประภาส จารุเสถียร ลี้ลาอำนาจหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 รัฐบาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งเข้าบริหารประเทศสืบแทนได้เริ่มปูทางไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน โดยในวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 1973 มีการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 ซึ่งใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. 1959 เพื่อผ่อนปรนให้นำเข้าสินค้าจากจีนได้ กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้เปลี่ยนการเรียกชื่อประเทศจาก “ประเทศจีนคอมมิวนิสต์” เป็น “สาธารณรัฐประชาชนจีน” รวมทั้งเปิดทางให้พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศไปเยือนจีนในเดือนถัดมา ซึ่งเข้าใจโดยทั่วไปว่ามีจุดประสงค์หลักคือการเจรจาขอซื้อน้ำมัน แต่การให้สัมภาษณ์ของพลตรีชาติชาย เมื่อ ค.ศ. 1985 ระบุว่าจุดประสงค์ที่สำคัญกว่าในการเยือนครั้งนั้นก็คือ การหาทางเปิดความสัมพันธ์ทางการทูต¹⁴ อีกทั้งการได้พบนายกรัฐมนตรีโจวเินไหล (Zhou Enlai) ทำให้เขาเห็นรอยร้าวในความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามเหนือ และตระหนักว่าจีนจะเป็นปัจจัยค้ำจุนความมั่นคงของไทยเมื่อเวียดนามได้ล่มสลาย¹⁵

Representation in the United Nations, 1950-1971: An Analysis of Arguments,” (PhD diss., University of Wisconsin-Madison, 1977), 319.

¹³ จุลชีพ ชินวรรณ, *30 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน: ความร่วมมือระหว่างกัลยาณมิตร 2518-2548* (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2549), 23.

¹⁴ ผุสดี ศีตวรรณ, “รัฐมนตรีผู้เปิดสัมพันธ์ทางการทูต,” ใน *อนุสรณ์ทศวรรษสมาคมมิตรภาพไทย-จีน* (ม.ป.ท., ม.ป.พ., 2529), 30.

¹⁵ เพิ่งอ้าง, 26-28.

ท่าทีของรัฐบาลไทยที่ปรารถนาจะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนชัดเจนขึ้นใน ค.ศ. 1974 โดยในเดือนมกราคม นายจรูญพันธุ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกล่าวในรายการโทรทัศน์ว่า “อุดมคติทางการเมืองหรือลัทธิที่ประเทศอื่นเขาใช้อยู่ เราจะไม่ถือเป็นข้อกีดกันในเรื่องความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ”¹⁶ รวมทั้งบอกกับผู้สื่อข่าวต่างชาติว่า ไทยจะยึดมั่นในนโยบายจีนเดียว (One-China policy) และความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลปักกิ่งกับรัฐบาลไทเปถือเป็นเรื่องภายในของจีน¹⁷ และต่อมาเมื่อพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ไปประชุมสมัชชาสหประชาชาติที่นครนิวยอร์กในเดือนกันยายนของปีนั้น คืนวันหนึ่งขณะร่วมงานเลี้ยงที่จัดโดยเฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา เขาขอให้ภรรยาไปเดินร่ำกับคิสซิงเจอร์เพื่อถ่วงเวลาจนเขาและนายอาณันท์ ปันยารชุน สามารถปลอมตัวเป็นบอยเดินออกจากงานเลี้ยงทางประตูครัว แล้วขึ้นรถไปพบเฉียวกว่านหัวตามที่นัดหมายไว้ล่วงหน้า ซึ่งเขาย้ำกับเฉียวกว่านหัวว่าไทยต้องการมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน¹⁸

เมื่อถึงต้น ค.ศ. 1975 ฝ่ายคอมมิวนิสต์มีแนวโน้มจะยึดอำนาจการปกครองในเวียดนามใต้ กัมพูชา และลาวได้สำเร็จ รัฐบาลไทยจึงเห็นความจำเป็นในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนมากยิ่งขึ้นไปอีก การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคมของปีนั้นทำให้หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งรัฐบาล โดยในวันถัดมาเขาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลใหม่ ซึ่งแม้ดูเหมือนหม่อมราชวงศ์เสนีย์จะยังมองจีนในทางลบ แต่ก็เห็นความจำเป็นที่ในการสานสัมพันธ์กับจีน เนื่องจาก “เราเป็นประเทศขนาดเล็ก จะมียุทธศาสตร์กับจีนแดงได้หรือ ถ้าคนจีน 800 ล้านคนมายืนข้างๆ แล้ววิไลเสรี ประเทศไทยก็จะจมน้ำ

¹⁶ เรื่องการต่างประเทศกับความมั่นคงของประเทศ จากรายการ “พบประชาชน” เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2517 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2517), 12.

¹⁷ Embassy Bangkok, “Foreign Minister Charunphan Isarangkun na Ayuthaya’s Speech,” Wikileaks Cable: 1974BANGKOO0948_b, dated January 17, 1974, https://wikileaks.org/plusd/cables/1974BANGKOO0948_b.html.

¹⁸ ชาน สีทอง, *อภิลักษณ์ “น้ำชาติ”* (กรุงเทพฯ: เจ. พิล์ม โปรดักส์, 2541), 117-121.

กันหมด แล้วเราจะเป็นศัตรูกับจีนแดงซึ่งใหญ่กว่าเรามากได้อย่างไร”¹⁹ และในวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1975 นายพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ประกาศสนับสนุนนโยบายจีนเดียว และจะสานต่อแนวทางที่นายจรูญพันธุ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา วางไว้ โดยขอเปิดเผยรายละเอียดเมื่อรัฐบาลแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎรเรียบร้อยแล้ว²⁰ ทว่ารัฐบาลของหม่อมราชวงศ์เสนีย์ไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภาในการแถลงนโยบายเมื่อวันที่ 6 มีนาคม ทำให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมได้จัดตั้งรัฐบาลแทน

คำแถลงนโยบายของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 19 มีนาคม ค.ศ. 1975 ระบุชัดเจนว่าจะเร่งรับรองและสถาปนาความสัมพันธ์ที่เป็นปกติกับจีน²¹ ต่อมาในปลายเดือนนั้น พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายแผน วรณเมธี ปลัดกระทรวงทำรายงานเสนอ นายกรัฐมนตรีว่าสถานการณ์ในอินโดจีนกระทบต่อความมั่นคงของไทยอย่างยิ่ง²² หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์จึงเรียกประชุมสภาความมั่นคงแห่งชาติรวม 2 ครั้ง และตัดสินใจเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างเร่งด่วนเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคง ดังที่ นายเกษม ศิริสัมพันธ์ รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลนั้นให้สัมภาษณ์เมื่อ ค.ศ. 2005 ย้อนความทรงจำว่า

เขมรแดงยึดประเทศได้ ก่อนหน้านั้นในการประชุมสภาความมั่นคงแห่งชาติ ฝ่ายทหารบอกว่ากัมพูชาไม่แตก แต่ทางกระทรวงต่างประเทศได้เตือนแล้วว่าสถานการณ์ไม่ดีนัก และอาจจะมียกทัพ

¹⁹ Embassy Bangkok, “Seni Pramot’s Belated but Intriguing Contribution to the “Yellow Peril” Debate,” Wikileaks Cable: 1975BANGKO02224_b, dated February 7, 1975, https://wikileaks.org/plusd/cables/1975BANGKO02224_b.html.

²⁰ Embassy Bangkok, “Foreign Minister Pichai Rattakun’s Press Conference on China,” Wikileaks Cable: 1975BANGKO03592_b, dated March 4, 1975, https://wikileaks.org/plusd/cables/1975BANGKO03592_b.html.

²¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 4/2518 (สามัญสมัยแรก) วันพุธที่ 19 มีนาคม พุทธศักราช 2518, https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/spr36.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2562).

²² เกษม ศิริสัมพันธ์, *เหลี่ยมองหลัง* (กรุงเทพฯ: กัศรรศ, 2545), 127.

เข้ามาประเทศไทยจำนวนมาก กระทรวงต่างประเทศจึงเสนอให้กระทรวงมหาดไทยตั้งค่ายรับผู้ลี้ภัยเพื่อไม่ให้มาปะปนกับคนไทยเหมือนสมัยเวียนเทียนฟู ทหารยีนยันบอกว่าไม่แตก พอแตก ท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ก็เรียกประชุมอีกทีว่าแตกแล้ว จะทำยังไง เวลานั้นปัญหามันมีอยู่ที่ว่า ทหารเขมรแดงไล่ตีทหารของ(นายพล)ลอนนอลเข้ามาทางพรมแดนไทยมากแล้ว และอาจจะตามตีอีก อาจารย์คึกฤทธิ์ก็สั่งปิดชายแดนเพื่อป้องกันทหารลอนนอลตีเข้ามา แล้วท่านก็บ่นบอกว่าทหารเขมรแดงจะตีเข้ามาได้หรือไม่ ท่านถามทางฝ่ายทหารว่ามีกำลังต่อต้านได้สักกี่วัน ผมจำได้ว่าคุณเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เวลานั้นเป็นเสนาธิการทหารเป็นคนตอบว่า 3 วัน อาจารย์คึกฤทธิ์หันไปมองกับคุณชาติชาย ซึ่งเวลานั้นเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ ท่านบอก “ชาติชาย! 3 วันนี่มันยิ่งปิ่นเรียกพวกไม่ทันนะ ไม่เอาแล้ว อย่างนั้นเราต้องหาเพื่อนใหม่ดีกว่า พาผมไปปักกิ่งดีกว่า”²³

อย่างไรก็ตาม ฝ่ายความมั่นคงของไทยกลับมีความเห็นแตกต่างออกไปหนึ่งในผู้คัดค้านก็คือพลอากาศโท สิทธิ เสวตศิลา เลขธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ซึ่งยอมรับในภายหลังว่าขณะนั้นยังมองจีนเป็น “ศัตรูหมายเลขหนึ่ง” ที่สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย²⁴ สอดคล้องกับที่นายอานันท์ ปันยารชุน เล่าในงานสัมมนา ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อ ค.ศ. 2000 ว่า

วันหนึ่งคุณชาติชายก็เรียกเข้าไปในห้อง บอกว่า “คุณอานันท์... คุณอานันท์ต้องไปปักกิ่งแล้วนะ ไปเจรจาเปิดความสัมพันธ์” ผมก็บอก ว่า “ท่านรัฐมนตรีข้าฯ หนอย ไม่ใช่ว่าอยากไปปักกิ่งก็เดินทางได้เลย” ผมก็ถามต่อไปว่า “อันนี้เป็นนโยบายของรัฐบาลหรืออะ” คุณชาติชายบอก “เฮ้ย...ไม่ใช่ แต่ท่านนายกฯ คึกฤทธิ์กับผมตกลงกันแล้ว” ... ดังนั้นผมก็ถามไปว่า แล้วทาง สมช. หรือสภาความมั่นคงแห่งชาติ

²³ “เหลียวมอง ‘1 ก.ค. 2518’ กับ ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์,” *Manager Online*, 20 มิถุนายน 2548, <https://mgronline.com/china/detail/9480000081176> (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2562).

²⁴ พลอากาศเอก สิทธิ เสวตศิลา, *ผ่านร้อน...ผ่านหนาว* (กรุงเทพฯ: เออาร์ไอพี, ม.ป.ป.), 70.

ว่ายังไง ซึ่งตอนนั้นคุณสิทธิเป็นเลขาธิการ สมช. คุณชาติชายก็แบบ คุณชาติชายนั้นแหละ ท่านหัวเราะก๊าก บอกว่า “ไปถามมัน มันก็บอก ให้ศึกษาต่อไปนะซี ก็ สมช. มันชอบศึกษาอยู่เรื่อย ไม่ต้องทำอะไร คอยเป็นปีๆ ...ไม่ต้องไปถาม”²⁵

ขณะที่พลเอก สายหยุด เกิดผล ผู้อำนวยการกองอำนาจการรักษความมั่นคง ภายใน (กอ.รมน.) มองว่าความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอาจทำให้ไทยมีช่องทาง สีบขาวเกี่ยวกับจีนและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมากขึ้นก็จริง แต่อย่างไรเสีย จีนก็จะยังบ่อนทำลายความมั่นคงของไทย เขายกตัวอย่างพม่าซึ่งแม้จะวางตัวเป็นกลาง ในสงครามเย็นและเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนทันทีที่พรรคคอมมิวนิสต์จีน ยึดอำนาจรัฐได้ใน ค.ศ. 1949 แต่จีนก็ยังสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์พม่าให้ทำสงคราม โค่นล้มรัฐบาลพม่าอยู่ดี “เพราะโดยหลักการแล้ว พรรคคอมมิวนิสต์เขาย่อมจะสนับสนุน พรรคคอมมิวนิสต์ด้วยกัน การที่จะหวังว่าไม่ให้คอมมิวนิสต์โจมตีระบบการปกครองที่ ตรงข้ามกับเขาว่าไม่เป็นทุนนิยม ศักดินานิยม จักรวรรดินิยมนั้น ย่อมเป็นไปได้”²⁶

ความสัมพันธ์ไทย-จีนในบริบทการเมืองไทย ยุคขวาพิฆาตซ้าย

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเกิดขึ้นไล่เลี่ยกับความเคลื่อนไหว อย่างคึกคักของขบวนการนักศึกษาไทยหลังการโค่นล้มรัฐบาลทหารในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 ไม่ว่าจะเป็นการตั้งคำถามต่อการคงอยู่ของฐานทัพอเมริกัน รวมทั้ง การโจมตีรัฐบาลทหารชุดที่ผ่านๆ มาว่า “ปลุกผีคอมมิวนิสต์” เพื่อเป็นข้ออ้างที่จะ ใช้อำนาจเผด็จการกำจัดผู้นำทางการเมืองและประชาชนที่เห็นต่าง²⁷ ความเคลื่อนไหว เช่นนี้ทำให้ฝ่ายอนุรักษ์นิยมอันได้แก่ ขนชั้นนำจารีต ฝ่ายทหาร ฝ่ายความมั่นคง รวมทั้ง

²⁵ อานันท์ ปันยารชุน, “ปาฐกถาพิเศษ,” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เพลียหลังแลหน้า*, 15.

²⁶ พลเอก สายหยุด เกิดผล และสมชัย รักริฉัตร, *อนาคตของไทย ยุทธศาสตร์เพื่อการดำรงอยู่ของชาติ*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: พัทธ์ศรประชา, 2520), 117-118.

²⁷ องค์การบริหาร องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, *ข้าแหละ กอ. รมน.* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เกษสุวรรณการพิมพ์, 2518), 2.

นักการเมืองและปัญญาชนบางส่วนมองวาระบอบประชาธิปไตยกำลังเปิดทางให้ลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังเช่นเมื่อองค์การนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัด “นิทรรศการจีนแดง” ที่หอประชุมใหญ่ของมหาวิทยาลัยระหว่างวันที่ 23 มกราคม ถึง 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1974 เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลซึ่งมาสำรวจนิทรรศการก็รายงานต่อ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ว่านิทรรศการนี้ไม่ใช่การเผยแพร่ความรู้ตามหลักวิชาการ แต่เป็นการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยซึ่งลี้ภัยไปต่างประเทศหลังการรัฐประหารเมื่อ ค.ศ. 1947 อยู่เบื้องหลัง²⁸

ขบวนการนักศึกษาที่มีพันธมิตรสำคัญคือสหภาพแรงงานซึ่งเคลื่อนไหวอย่างคึกคักเช่นกัน ดูจากช่วงเวลาไม่ถึง 3 เดือนนับจากวันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 ไปจนถึงสิ้นปี มีการนัดหยุดงานถึง 367 ครั้ง และในปีถัดมาก็เกิดขึ้นอีก 358 ครั้ง²⁹ ความเคลื่อนไหวเหล่านี้ประกอบกับการที่จีนยังคงสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยให้ทำสงครามในเขตชนบท ทำให้ฝ่ายอนุรักษ์นิยมของไทยมองว่าประเทศกำลังตกอยู่ในอันตราย พวกเขาจึงรวมกลุ่มกัน ดังเช่นใน ค.ศ. 1974 พลตรี ประมาณ อติเรกสาร พลตรี ศิริ สิริโยธิน และพลตรี ขาดิชาย ชุมพะวัน ร่วมกันตั้งพรรคชาติไทยเพื่อ “หยุดยั้งและลดทอนการเติบโตของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยทั้งในสภาและนอกสภา”³⁰ จนเป็นที่มาของฉายา “ขวาพิฆาตซ้าย” เป็นต้น ขณะที่พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กล่าวผ่านรายการโทรทัศน์ในปีเดียวกันว่า ทหารจะ “ทำลายลัทธิทุกลัทธิที่จะเข้ามาทำอันตรายต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของไทย”³¹ รวมทั้งเตือนเรื่องการใช้เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยอย่างเกินขอบเขตว่า

²⁸ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. 9.4.5/24 “นิทรรศการจีนแดง,” (มกราคม 2517), อ้างถึงใน ธนพงศ์ จิตต์สง่า, “การจัดงานมหกรรมการเมืองกับการลาออกของรักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเดือนกันยายน 2517,” *จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์* (มิถุนายน 2562 - พฤษภาคม 2563), 48.

²⁹ David Morell and Chai-anan Samudavanija, *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction, Revolution* (Cambridge, MA: Oelgeschlager, Gunn & Hain, Publishers, Inc., 1981), 188-189.

³⁰ พลตรี ประมาณ อติเรกสาร, *บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าพรรค* (กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์, 2521), 16.

³¹ *เรื่องการต่างประเทศกับความมั่นคงของประเทศ*, 34.

อย่าหลงระเหิงประชาธิปไตยในลักษณะที่ใครทำอะไรก็ได้
ประชาธิปไตยอันนั้นมันจะเกิดเป็นไม่ใช่ประชาธิปไตยขึ้น เพราะว่า
จะเป็นอนาธิปไตย ... ผมขอเน้นว่าเราต้องการประชาธิปไตย อย่าให้
ประชาธิปไตยนั้นฆ่าตัวเรา แล้วชัยชนะอันนี้ถ้าเรามีประชาธิปไตยโดย
เกิดความสงบสุข เกิดความเจริญทางบ้านเมือง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ
การเงิน การอะไรต่างๆ ทหารของผมนักจะพอใจและจะอยู่ด้วยความสุข
ในการรักษาชาติบ้านเมือง อย่าให้ประชาธิปไตยนั้นเป็นอนาธิปไตย
แล้วชัยชนะก็จะกลายเป็นของคนอื่นเขาไม่ใช่เรา คือประชาชนนิสิต
นักศึกษาทหารไทย มันจะกลายเป็นชัยชนะของชาติอื่น³²

ต่อมาใน ค.ศ. 1975 พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและ
รักษาการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือประเมินสถานการณ์ว่า นับจาก ค.ศ. 1972
พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยพยายามแทรกซึมเข้ามาในเขตเมืองจนเกิดการชุมนุม
ประท้วง และอีกไม่นานจะยกระดับเป็นการทำสงครามตามแบบ (conventional
warfare) เพื่อโค่นล้มรัฐบาลไทย³³ เขาเตือนผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วยว่า “ไปหลงผิด
ว่าระบบอย่างนั้นดี แต่ถึงเวลาเข้าจริงมันดีไม่ก็คน อย่างที่เขาว่าโปลิตบูโร บูเร ส่วน
ไอ้ประชาชนคนเดินถนนอย่าได้คิดเลยว่าจะเป็นใหญ่ อาจจะมีความเป็นอยู่เร็วกว่า
ที่เป็นอยู่ก็ได้ อาจจะถูกใช้แรงงานอย่างสัตว์เดรัจฉานก็เป็นได้ อย่าเพิ่งไปหลงลม”³⁴

สถานการณ์ทางการเมืองและความมั่นคงในกลางทศวรรษ 1970 เช่นนี้ทำ
ให้นักการทูตของไทยรู้สึกว่าการปฏิบัติงานเพื่อปูทางไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์
ทางการทูตกับจีนเป็นเรื่องเสี่ยงไม่น้อย ดังที่นายเตช บุนนาค หัวหน้ากองเอเชีย
ตะวันออก กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศในช่วง ค.ศ. 1972 – 1976 เล่าใน
งานสัมภาษณ์ ณ มหาวิทยาลัยปักกิ่งเมื่อ ค.ศ. 2005 ว่า

³² เพิ่งอ้าง, 35-36.

³³ *บรรณานุกรมเนื่องในการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานดินและเครื่องขมาในการฝังศพ พลเรือเอก พลเอก พลอากาศเอก สงัด ชลออยู่* ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.ว. ณ บ้านวังหิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง 7 มีนาคม 2524 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2524), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

³⁴ เพิ่งอ้าง, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ในสงครามนั้น มีทหารและพลเรือนไทยเสียชีวิตปีละหลายร้อยคน เพราะฉะนั้น ใครก็ตาม อย่างผมที่ในเวลานั้นอายุเพียง 29 เป็นหัวหน้ากอง จะมาสนับสนุนผลักดันให้มีความสัมพันธ์เป็นปกติกับจีนก็เป็น การเสี่ยง เพราะคนก็บอกกันว่า จะสร้างสัมพันธ์กับจีนได้อย่างไรในเมื่อ จีนสนับสนุนการก่อการร้ายในประเทศไทย³⁵

การจับมือกันระหว่างหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช กับเหมาเจ๋อตง (Mao Zedong) ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 ทำให้ฝ่ายอนุรักษ์นิยมเกรงว่ากระแสฝ่ายซ้ายในสังคมไทยจะรุนแรงยิ่งขึ้น ศาสตราจารย์บุญชนะ อัดถาวร อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ (ปัจจุบันคือกระทรวงพาณิชย์) ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ฉบับวันที่ 7 กรกฎาคมของปีนั้น โดยวิจารณ์ พลตรี ชาติชาย ชุณหะวัณ ว่ามีแนวความคิดเอียงซ้ายเกินไป (แม้ว่าพลตรี ชาติชาย จะเป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งพรรคชาติไทยซึ่งเป็นฝ่ายอนุรักษ์นิยมก็ตาม – ผู้วิจัย) และกล่าวว่า “ผมต้องการให้ประเทศไทยเป็นประชาธิปไตย หากจะเป็นคอมมิวนิสต์ก็ขออีกสัก 40-50 ปีก็แล้วกัน”³⁶ ขณะที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์แถลงยืนยันต่อรัฐสภาในอีก 2 วันต่อมาว่า การเดินทางเยือนจีนก็เพื่อเปิดความสัมพันธ์ทางการทูต โดยจะไม่นำสิ่งที่พบเห็นในจีนมาปรับใช้กับประเทศไทย³⁷ ข้อวิจารณ์ทำนองนี้ทำให้เขาเลือกหม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี พระราชปนัดดา (เหลน) ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงปักกิ่งคนแรก โดยให้เหตุผลว่า “คุณชายเป็นเชื้อพระวงศ์ คงไม่เป็นคอมมิวนิสต์”³⁸

³⁵ “อดีตท่านทูตไทย-จีน ร่วมรำลึกประวัติศาสตร์ 30 ปีสัมพันธ์ไทย-จีน,” *Manager Online*, 30 มิถุนายน 2548, <https://mgronline.com/china/detail/9480000087155> (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2562).

³⁶ กลุ่มนักข่าวการเมืองอักษรบัณฑิต, *คึกฤทธิ์เปิดม่านไม้ไผ่* (กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต, 2518), 101.

³⁷ รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 1/2518 (สามัญ สมัยที่สอง) วันพุธที่ 9 กรกฎาคม พุทธศักราช 2518, 114, <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/194494> (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2562).

³⁸ จุลชีพ ชินวรรณ, เรื่องเดียวกัน, 46.

การมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ประกอบกับการที่รัฐบาลไทยยื่นคำขาดให้สหรัฐอเมริกาถอนทหารออกไปให้หมดภายใน 18 เดือน หลังจากสหรัฐฯ ส่งนาวิกโยธินมายังฐานทัพผู้ตะเภาโดยพลการเพื่อยึดเรือมายาเกซ (SS *Mayaguez*) คืนจากเขมรแดงในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1975³⁹ ทำให้ตลอดครึ่งหลังของปีนั้น หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ถูกโจมตีอย่างต่อเนื่องจากว่าฝึกไฟล์ทคอมมิวนิสต์ คำขู่ของพลเอก กฤษณ์ สีวะรา อดีตผู้บัญชาการทหารบกและอดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุดว่าจะทำรัฐประหาร⁴⁰ รวมทั้งความขัดแย้งในพรรคร่วมรัฐบาลทำให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ตัดสินใจยุบสภาในเดือนมกราคม ค.ศ. 1976 โดยหวังว่าพรรคกิจสังคมจะได้ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรมากขึ้นหลังการเลือกตั้งใหม่ แต่แล้วพรรคที่ได้คะแนนเป็นอันดับที่ 1 และ 2 ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 4 เมษายนของปีนั้นก็กลับเป็นพรรคประชาธิปไตยของหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช และพรรคชาติไทยของพลตรี ประมาณ อติเรกสาร ตามลำดับ ขณะที่พรรคกิจสังคมอยู่ในอันดับที่ 3 ซึ่งนายเกษม ศิริสัมพันธ์ มองว่าข้อหาคอมมิวนิสต์มีส่วนสำคัญที่ทำให้พรรคพ่ายแพ้⁴¹

รัฐบาลใหม่ซึ่งมีหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ 20 เมษายน ค.ศ. 1976 ยังคงมุ่งสานสัมพันธ์ฉันทมิตรกับจีนต่อไป โดยในวันที่ 12 พฤษภาคมของปีนั้น กระทรวงการต่างประเทศออกระเบียบใหม่ซึ่งอนุญาตให้ผู้ถือหนังสือเดินทางไทยเดินทางไปจีนได้โดยไม่ต้องผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่สันติบาลอีกต่อไป⁴² นายพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ *เดอะเนชั่น* ฉบับวันที่ 26 เมษายนของปีนั้น เกี่ยวกับนโยบายของไทยต่อจีนและกลุ่มประเทศอินโดจีนว่า

ผมคิดว่าเราคงต้องยอมรับความจริงในความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ที่เรามีกับจีนซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์

³⁹ ดูภูมิหลังของเรื่องได้ใน Michael Leifer, *Dictionary of the Modern Politics of South-East Asia* (London: Routledge, 1996), s.vv. “*Mayaguez Incident 1975 (Cambodia)*.”

⁴⁰ Morell and Samudavanija, *ibid.*, 262.

⁴¹ “เหลียวมอง ‘1 ก.ค. 2518’ กับ ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์,” เรื่องเดียวกัน.

⁴² สัมฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ (บรรณาธิการ), *ปฏิทินข่าวและเหตุการณ์ในประเทศไทย 10 ปี 2519-2528* (กรุงเทพฯ: สยามบรรณ, 2533), 68.

สนับสนุนการต่อสู้ด้วยอาวุธในประเทศอื่นๆ แต่รัฐบาลปักกิ่งก็มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลของเรา ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับอินโดจีนก็เป็นไปในทางเดียวกัน เราต้องยอมรับความจริงว่ากรณีนี้ก็เหมือนกรณีของจีน ถ้าพวกเขาสนับสนุนการต่อสู้ด้วยอาวุธในประเทศของเรา เราก็มีหน้าที่ต้องแก้ปัญหาของเราเองด้วยการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน นี่คือการต่อสู้ของเรา ผมไม่เห็นด้วยกับมุมมองที่ว่าถ้าเขาปาหินใส่เรา เราก็ต้องปาหินกลับไป กล่าวโดยรวมแล้วหน้าที่ของเราคือการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน นี่คือการต่อต้านกองกำลังติดอาวุธที่ได้ผลที่สุด⁴³

รัฐบาลของหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ต้องเผชิญปัญหาเมื่อจูเต๋อ (Zhu De) ประธานคณะกรรมการประจำสภาผู้แทนประชาชนถึงแก่อสัญกรรมในวันที่ 6 กรกฎาคม ค.ศ. 1976 เขาคือประมุขของรัฐจีนในทางพฤตินัย เพราะตำแหน่งประธานาธิบดีว่างลง ในปลายทศวรรษ 1960 หลังเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมและยกเลิกไปเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1975 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ มีพระราชโอรสแสดงความเสียพระราชหฤทัยไปยังผู้รักษาการในตำแหน่งดังกล่าวเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม และสำนักนายกรัฐมนตรีประกาศลดธงครึ่งเสา 3 วัน ผลปรากฏว่านายสมศรี สุนทรเวช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และผู้จัดการรายการของสถานีวิทยุยานเกราะซึ่งเป็นกระบอกเสียงของฝ่ายอนุรักษ์นิยม ไม่ว่าจะเป็นพันโท อุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา นางวิมล ศิริไพบุลย์ (เจ้าของนามปากกา “ทมยันตี”) และ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้ออกมาโจมตีเรื่องนี้ จนกรมสารนิเทศกระทรวงการต่างประเทศต้องออกมาชี้แจงเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคมว่า การลดธงครึ่งเสาเป็นประเพณีปฏิบัติเพื่อแสดงความอาลัยต่อประมุขของประเทศที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน⁴⁴ นายอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงในขณะนั้นเล่าย้อนความหลังว่า

⁴³ Embassy Bangkok, “Press Interview with Foreign Minister Pichai Rattakun,” Wikileaks Cable: 1976BANGKO11494_b, dated April 26, 1976, https://wikileaks.org/plusd/cables/1976BANGKO11494_b.html.

⁴⁴ สัมฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ (บรรณาธิการ), เรื่องเดียวกัน, 102.

ประมุขของประเทศจีนเขาเสียชีวิตไป คือใน hierarchy ของจีน เขาไม่ได้บอกว่าเป็นประธานาธิบดี เพราะเขาไม่มีตำแหน่ง President อาจใช้ชื่อว่า Chairman ของ Standing Committee อะไรก็แล้วแต่ แต่ถ้าเราดูในสารบบของจีนแล้วเราก็จะรู้ว่าคนๆ นี้คือประมุขของประเทศ แล้วกระทรวงต่างประเทศก็บอกรัฐบาลว่าต้องลดธงครึ่งเสา 3 วัน ผมยังจำได้ว่าคุณสมคร สุนทรเวช ต่ำกระทรวงต่างประเทศใหญ่ บอกว่าไอพวกนี้จี้เง่า เขาไม่ได้เป็นประมุข ไม่ได้เป็น President นี่มันประจบ มันสอพลอ มันเอาใจจีน กระทรวงต่างประเทศถูกตำหนาดูฮาร สนทวงศ์ฯ ทมยันตี ดร. อุทิศที่เล่นระนาดเก่ง ไอ้อ์”⁴⁵

การวางท่าที่ต่อจีนยังเป็นประเด็นที่พรรคฝ่ายค้านนำมาใช้โจมตีพรรครัฐบาลอีกด้วย แม้ว่าทั้งคู่จะเห็นตรงกันในการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับจีน โดยเมื่อหมาเจอตงถึงแก่กรรมในวันที่ 9 กันยายน ค.ศ. 1976 หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีแสดงความเห็นทำนองว่า หากมีการแย่งชิงอำนาจในหมู่ผู้นำของจีน ก็จะเป็นคุณกับประเทศไทย เพราะทำให้จีนต้องจัดการความวุ่นวายในประเทศมากกว่า จะสนใจเรื่องนโยบายต่างประเทศ หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ ปราโมช ซึ่งเป็นฝ่ายค้าน จึงได้วิจารณ์ในหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* ฉบับวันที่ 15 กันยายนของปีนั้นว่า ความเห็นเช่นนี้จะส่งผลทางลบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีน เนื่องจาก

ประธานหมาจะตายก็เรื่องของท่าน ใครเขาจะแก่งแย่งอะไรกันที่ไหนก็เรื่องของเขา ถ้าเราจริงใจแล้วเราก็จะต้องรักษามิตรภาพไว้ได้ ... การวิจารณ์นโยบายต่างประเทศทั้งของเขาและของเรา จะไม่ทำให้อะไรดีขึ้นได้ หรือทำให้ใครเลิกช่วยใครขึ้นมาได้ การเป็นศัตรูกับคนที่เขาช่วยศัตรูของเราก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้นมา เพราะเขาจะพูดได้เต็มปากว่าเราเป็นศัตรูต่อเขา เขาจึงช่วย ผกค. (ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ – ผู้เขียน) และจะยิ่งช่วยหนักมือขึ้นไปอีก ผมจึงเห็นว่าทางของเรามีเหลืออยู่ทางเดียวคือพยายามเป็นมิตรกับทุกฝ่าย⁴⁶

⁴⁵ อานันท์ ปันยารชุน, เรื่องเดียวกัน, 20.

⁴⁶ หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ ปราโมช, ข้าวนอกนา (กรุงเทพฯ: สยามรัฐ, 2520), 31-32.

นอกจากนี้ การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับจีนถือเป็นข่าวร้ายสำหรับไต้หวัน ดังที่นายแผน วรรณเมธี ปลัดกระทรวงการต่างประเทศระบุในภายหลังว่า ไต้หวันพยายาม “วิ่ง” หานายทหารชั้นผู้ใหญ่ของไทยเพื่อให้ช่วยยับยั้งเรื่องดังกล่าว⁴⁷ นอกจากนี้ พลเรือเอก หม่าจี้จ้วง (Ma Chi-chuang) เอกอัครราชทูตไต้หวันประจำประเทศไทยพยายามร้องขอให้พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ทรงแทรกแซงในนาที่สุดท้ายแต่ไม่สำเร็จ⁴⁸ และเป็นไปได้ว่าการขอร้องเกิดขึ้นในวันที่ 11 มิถุนายน ค.ศ. 1975 เมื่อเขานำศิลปินจากไต้หวันเข้าเฝ้าฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต (ดูภาพที่ 1)⁴⁹ ทั้งนี้ทรงถนอมน้ำใจของเขาโดยจัดงานเลี้ยงส่ง

ภาพที่ 1

พลเรือเอก หม่าจี้จ้วง นำศิลปินจากไต้หวันและภรรยา
เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน ค.ศ. 1975

ที่มา: สำนักราชเลขาธิการ, พระราชกรณียกิจระหว่างเดือน ตุลาคม 2517 - กันยายน 2518 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520), 179.

⁴⁷ วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน (กรุงเทพฯ: โปสต์ พับลิชซิ่ง, 2557), 256-257.

⁴⁸ Embassy Bangkok, “Thai/ROC Relations,” Wikileaks Cable: 1975BANGKO12815_b, dated July 1, 1975, http://wikileaks.org/plusd/cables/1975BANGKO12815_b.html.

⁴⁹ สำนักราชเลขาธิการ, พระราชกรณียกิจระหว่างเดือน ตุลาคม 2517 - กันยายน 2518 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520), 179.

และรับสั่งว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐก็เหมือนกระดาดแผ่นหนึ่ง กระดาดฉีกทิ้งได้ แต่ความรักความผูกพันฉีกทิ้งไม่ได้”⁵⁰ อีกทั้งทรงขอให้ไต้หวันช่วยเหลือด้านการเกษตรแก่โครงการหลวงต่อไป ขณะที่พลตรี ขาดิชาย ชุมพะวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกล่าวในวันที่ 26 สิงหาคมของปีนั้นว่า รัฐบาลไทยไม่อนุญาตให้ไต้หวันเปิดสำนักงานการค้าแทนสถานทูตที่ปิดไป เพราะนักรัฐกิจของทั้ง 2 ประเทศสามารถติดต่อกันได้โดยตรงอยู่แล้ว⁵¹ ทั้งนี้ นักการทูตไต้หวันแสดงความหวังกับนักการทูตอเมริกันประจำประเทศไทยว่า ฝ่ายทหารของไทยจะแทรกแซงเพื่อชะลอการแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตกับจีน แม้จะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกันแล้วก็ตาม⁵² ขณะที่นายเกษม ศิริสัมพันธ์ ถึงกับระบุว่าไต้หวันสนับสนุนความเคลื่อนไหวที่ก้าวร้าวของฝ่ายขวาไทยในกลางทศวรรษ 1970⁵³

การตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันและการผูกไมตรีกับจีนยังสร้างความไม่พอใจให้กับอดีตนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของไทยที่เติบโตในหน้าที่การงานช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งไทยมีนโยบายต่างประเทศมุ่งต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์หนึ่งในนั้นคือ พลอากาศเอก หาริน หงสกุล อดีตผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารอากาศ และยังเป็นนักบินกิตติมศักดิ์แห่งกองทัพอากาศไต้หวันอีกด้วย บทความของเขาเรื่อง “ใครว่าคอมมิวนิสต์ไม่มีชั้น” ใน *สารข่าวฟ้า* วารสารรายสัปดาห์ของกองทัพอากาศฉบับวันที่ 22 กันยายน ค.ศ. 1975 ระบุว่า

เมื่อประชาชนคนไทย เขาพากันเห่อจีนแดงกันตั้งแต่นายกรัฐมนตรีลงมาจนถึงคนชนชยะ แล้วจะไม่ให้ผมเห่อบ้างยังงัย นายกสมาคมพาณิชย์จีนหรือหอการค้าจีนอะไรนั่นแกเพิ่งเลี้ยงไว้อาลัย

⁵⁰ “ไท่หวางผู่เหมยเหมิงเอี๊ยะจั้งหัวหมินกั๊วปางอี่จิวหยวน (กษัตริย์ภูมิพลแห่งประเทศไทยมีความสัมพันธ์อันยาวนานกับสาธารณรัฐจีน),” *ไถวันอิงเหวินซินเหวิน (Taiwan News)*, 13 ตุลาคม 2016, <https://www.taiwannews.com.tw/ch/news/2993440?fbclid=IwAR1Dy6EQ4MEvEZngYAqfpPKUE-hbzxKzD9bNxevmS5ZcsJqtTev9ECViQuc> (สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2019).

⁵¹ Embassy Bangkok, “Thai/ROC Relations,” Wikileaks Cable: 1975BANGKO18003_b, dated August 27, 1975, http://wikileaks.org/plusd/cables/1975BANGKO18003_b.html.

⁵² Embassy Bangkok, “Thai/ROC Relations,” Wikileaks Cable: 1975BANGKO12815_b, ibid.

⁵³ เกษม ศิริสัมพันธ์, เรื่องเดียวกัน, 155.

เอกอัครราชทูตมาจีจ้วงของไต้หวันอยู่หยกๆ อาลัยอาวรณ์กันจน น้ำตาไหลเป็นผาเอน่า พออีก 3-4 วัน แก็กี้เลี้ยงแสดงความยินดี ในการที่รัฐบาลไทยจะเปิดความสัมพันธ์กับจีนแดง ก็นับว่าชาวจีนในประเทศไทยเขาปรับตัวได้ทันกับเหตุการณ์ดี จะไปว่าเขาจะล่อนก็ไม่ถูกต้อง เราถ้าไม่คิดถึงประโยชน์ของตัวเอง จะไปคิดถึงประโยชน์ของหมา ที่ไหน(วะ)⁵⁴

รัฐประหาร 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 และความสัมพันธ์ไทย-จีนที่ชะงักงันในรัฐบาลธานินทร์

การเมืองไทยในยุคประชาธิปไตยแบ่งบานจบลงโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าสังหาร หมู่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 และเย็นวันเดียวกัน “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” นำโดยพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุดก็เข้ายึดอำนาจรัฐบาลของหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช โดยในแถลงการณ์ได้อ้างภัยคุกคามจาก “จักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์” ที่มีต่อชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์⁵⁵ อีก 2 วันต่อมา พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่คือ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาซึ่งเข้าใจว่าเป็นผู้ร่างแถลงการณ์ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน⁵⁶ และในวันที่ 22 ตุลาคมของปีเดียวกัน มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งกำหนดให้คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินทำหน้าที่สภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี ขณะที่นักศึกษาจำนวนมากต้องหนีออกจากเขตเมืองไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในเขตชนบท

⁵⁴ พลอากาศเอก หะริน หงสกุล, *ข้างรั้วสีเทา* (กรุงเทพฯ: บริษัท ภาษิต จำกัด, 2528), 132.

⁵⁵ ปฐม มณีโรจน์ และสุนทร เกิดแก้ว (บรรณาธิการ), *การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน: ประมวลเอกสารสำคัญทางการเมืองระหว่าง 6 ตุลาคม - 22 ตุลาคม 2519* (กรุงเทพฯ: โครงการผลิตเอกสารประกอบการศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2520), 1.

⁵⁶ Montri Chenvidyakarn, “One Year of Civilian Authoritarian Rule in Thailand: The Rise and Fall of the Tanin Government,” in *Southeast Asian Affairs 1978*, ed. Leo Suryadinata (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1978), 268.

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร มีจุดยืนต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์มาแต่ครั้งศึกษาวิชากฎหมาย ณ สหราชอาณาจักรฯ ในต้นทศวรรษ⁵⁷ ต่อมาในกลางทศวรรษ 1970 เขาจัดรายการ “สนทนาประชาธิปไตย” ทางโทรทัศน์ร่วมกับนายดุสิต ศิริวรรณ โดยการสนับสนุนของฝ่ายทหาร เนื้อหาของรายการมุ่งโจมตีรัฐบาลพลเรือนในขณะนั้นว่าไม่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง⁵⁸ รวมทั้งเขียนหนังสือเล่มสำคัญคือ *ลัทธิและวิธีการของคอมมิวนิสต์* ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1973 เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงอันตรายของลัทธินี้ที่มุ่งทำลาย “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบประชาธิปไตย”⁵⁹ หนังสือของเขาฉายภาพทางลบของลัทธิคอมมิวนิสต์ไว้ว่า สังคมคอมมิวนิสต์ที่อ้างว่าทุกคนเท่าเทียมกันโดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะนั้นเป็นเพียงความฝัน และแม้สหภาพโซเวียต จีน เวียดนาม ยูโกสลาเวีย และคิวบาอาจตีความลัทธินี้แตกต่างกันจนทะเลาะกันเอง แต่ลักษณะร่วมกันของประเทศคอมมิวนิสต์เหล่านี้ก็คือ

มีการปกครองแบบทรราชย์ ซึ่งอำนาจตกไปอยู่ในเงื้อมมือของนักการเมืองเพียงไม่กี่คน ผู้ซึ่งไม่เคยยินยอมรับฟังแนวคิดเห็นอื่นใดนอกจากแนวคิดเห็นของตนเอง และผู้แสวงอำนาจเหล่านี้ ล้วนแต่หาทางขจัดคู่แข่งชั้นในทางการเมืองด้วยวิธีการอันเหี้ยมโหด และการปกครองก็ไม่อาจนำมาซึ่งการกินดีอยู่ดีของราษฎรได้เลย ในดินแดนคอมมิวนิสต์ ราษฎรก็เปรียบเสมือนเครื่องจักรทำงานในขุมรกรุ่นเอง⁶⁰

ในบรรดาประเทศคอมมิวนิสต์ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร มองว่าจีนคือภัยคุกคามสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น

⁵⁷ ยศ สันตสมบัติ, *อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), 122.

⁵⁸ “บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่ง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ, บทสนทนาของ ศ.จ. ธานินทร์ กรัยวิเชียร และ อ.จ. ดุสิต ศิริวรรณ ทางไทยทีวีสี ช่อง 9,” (เอกสารอัดสำเนา โรงเรียนชุมพลทหารเรือ, 2518), 4.

⁵⁹ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, *ลัทธิและวิธีการของคอมมิวนิสต์*, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยทางอากาศ, 2518), 75.

⁶⁰ เพิ่งอ้าง, 27.

เป็นที่ตั้งซึ่งอยู่ใกล้ การที่ภูมิภาคนี้เคยตกเป็นอาณานิคมจนจีนสามารถนำเรื่องการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมมาหาเสียงสนับสนุน อีกทั้งการที่สหรัฐอเมริกาถอนตัวออกจากสงครามเวียดนามซึ่งเปิดช่องให้จีนและประเทศบริวารตามทศนะของนายธานินทร์อย่างเวียดนาม กัมพูชา และลาวสามารถยึดครองภูมิภาคนี้ได้สะดวกขึ้น⁶¹ และหากตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน ชะตากรรมของสถาบันศาสนาและพระมหากษัตริย์ก็จะเหมือนทะเลลามาะ ผู้นำฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรของทิเบตที่ต้องลี้ภัยไปยังอินเดีย⁶²

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ในฐานะนายกรัฐมนตรีได้ปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม ค.ศ. 1976 โดยระบุถึงจุดยืนด้านนโยบายต่างประเทศที่มุ่งต่อต้านประเทศคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน ความตอนหนึ่งว่า

มีประเด็นสำคัญสองประเด็นที่บางประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์พึงใคร่ครวญ คือ

1. ไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศในโลกเสรีด้วยการช่วยเหลือและสนับสนุนการก่อการร้าย และบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะในประเทศไทย โดยอ้างว่ารัฐบาลตนเคารพในบูรณภาพและไม่แทรกแซงในกิจการภายในของประเทศอื่น แต่ถ้าพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศของตนกระทำก็อ้างว่าช่วยไม่ได้ และ
2. ถ้าหากประเทศไทยกับประเทศทั้งหลายในกลุ่มอาเซียนจะผูกมิตรไมตรีอันดีต่อกัน ก็ทำให้รัฐกิจอันใดของประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์จะมาแทรกแซงให้เกิดความรำวามานไม่

ทั้งสองประเด็นนี้ ถ้าประเทศเหล่านั้นไม่เลือกปฏิบัติเป็นอื่น หรือไม่เปลี่ยนท่าที่เป็นอื่น ชาวโลกเขาจะมองประเทศเหล่านั้นเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากการตีสองหน้า⁶³

⁶¹ เพิ่งอ้าง, 36-38.

⁶² เพิ่งอ้าง, 51.

⁶³ ปฐม มณีโรจน์ และสุนทร เกิดแก้ว (บรรณาธิการ), เรื่องเดียวกัน, 180.

นอกจากนี้ มีรายงานว่าหลังจากขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีได้ไม่นาน นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เรียกร้องให้รื้อฟื้นบทบาทขององค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁶⁴ ซึ่งหมดความสำคัญลงหลังสหรัฐอเมริกาถอนตัวจากสงครามเวียดนาม ในต้นทศวรรษ 1970 โดยในการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1976 นายธานินทร์เรียกร้องให้สร้างพันธมิตรทางทหารเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยชักชวนอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์มาร่วมด้วย ซึ่งจะครอบคลุมสมาชิกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าเดิมที่มีเพียงไทยและฟิลิปปินส์เท่านั้น⁶⁵

แนวนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลธานินทร์ทำให้ความสัมพันธ์ไทย-จีน ได้รับผลทางลบ กระทรวงการต่างประเทศโดนเพ่งเล็งว่าเป็นที่รวมตัวของฝ่ายซ้าย หม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี เอกอัครราชทูตประจำกรุงปักกิ่งต้องกลับประเทศไทยชั่วคราวเพื่อมารับทราบนโยบายของรัฐบาลใหม่ซึ่งสั่งว่า “ท่านทูตก็อยู่ที่เมืองจีนต่อไป แต่ไม่ต้องทำอะไรเลยนะ”⁶⁶ ส่วนนายอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวง ถูกสั่งพักราชการและตั้งคณะกรรมการสอบสวนด้วยข้อหาฝ่าฝืนลัทธิคอมมิวนิสต์และเปิดเผยความลับของประเทศ⁶⁷ จนนายพิชัย รัตตกุล อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงดังกล่าวออกมาปกป้องว่านายอานันท์ทำตามนโยบายและคำสั่งของรัฐบาล⁶⁸ แม้ต่อมาจะไม่พบความผิดและมีการเสนอให้ย้ายเขาไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงลอนดอน แต่สุดท้ายก็ต้องเปลี่ยนเป็นกรุงบอนน์เพราะนายกรัฐมนตรีเกรงว่า “จีนไปอยู่ลอนดอน

⁶⁴ Lewis M. Simons, “SEATO’s Flags Are Coming Down For the Last Time,” *The Washington Post*, June 29, 1977, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1977/06/29/seatos-flags-are-coming-down-for-the-last-time/2bc52d93-e433-47eb-ae8c-e2a723831c06/?noredirect=on> (accessed August 25, 2019).

⁶⁵ “U.S. Plans To Revive SEATO Meeting Trouble,” *Executive Intelligence Review* 3, no. 50 (December 13, 1976): 43. อย่างไรก็ตาม ข้อเรียกร้องดังกล่าวไม่เป็นผล และองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ยุติการดำเนินงานในวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ. 1977 โดยมีนายสุนทร หงส์ลดารมภ์ เป็นเลขาธิการคนสุดท้าย ดูรายละเอียดได้ใน Leszek Buszynski, *SEATO: The Failure of An Alliance Strategy* (Singapore: Singapore University Press, 1983), 182-218.

⁶⁶ อานันท์ ปันยารชุน, เรื่องเดียวกัน, 21.

⁶⁷ Dominic Faulder, *Anand Panyarachun and the Making of Modern Thailand* (Singapore: Editions Didier Millet, 2018), 171.

⁶⁸ สัมฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ (บรรณาธิการ), เรื่องเดียวกัน, 170.

เดี๋ยวจะไปคบกับ ดร.ปวย ปลูกระดมคนไทย”⁶⁹ ส่วนนายชวาล ชวณิษฐ์ รองอธิบดีกรมการเมืองซึ่งเป็นหนึ่งในทีมงานเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนก็ต้องย้ายไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศเอธิโอเปีย จนเจ้าตัวกล่าวประชดว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดในกระทรวง เพราะกรุงแอดดิสอาบาบาอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลเกือบ 8,000 ฟุต⁷⁰

ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1977 รัฐบาลธานินทร์ประกาศห้ามคณะผู้แทนรัฐบาลเดินทางไปพบปะหรือแลกเปลี่ยนการเยือนด้านต่างๆ หรือติดต่ออย่างเป็นทางการกับประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ส่วนภาคเอกชนต้องขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรี⁷¹ เหลือเพียงการติดต่อด้านกีฬาเท่านั้นที่ดำเนินต่อไปได้ เช่น การเดินทางเยือนจีนของพันเอก อนุ รมยานนท์ เลขาธิการคณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทยในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1977 ตามด้วยคณะที่นำโดย พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ รองประธานคณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทย พระมนูเวทย์วิมลนาท อดีตประธานศาลฎีกา และพลเอก ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในเดือนตุลาคมของปีเดียวกัน เป็นต้น⁷²

รัฐบาลธานินทร์พยายามปิดกั้นข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับจีน โดยในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1977 กระทรวงมหาดไทยออกประกาศเรื่องสิ่งพิมพ์ต้องห้าม ซึ่งในจำนวน 100 รายการมีที่เกี่ยวข้องกับจีนโดยตรงไม่ต่ำกว่า 30 รายการ⁷³ ส่วนหนังสือพิมพ์ภาษาจีนซึ่งกลับมาเพื่อพูกอีกครั้งในต้นทศวรรษ 1970 ก็ถูกสั่งปิดไป 3 ฉบับ ได้แก่ *จังหวีย้อเป่า (ตงฮั่ว)* *ซินจงหยวนเป่า* และ *ชิงเสียนยื่อเป่า* ซึ่งฉบับหลังสุดสามารถเจรจากับรัฐบาลจนกลับมาจำหน่ายได้หลังปิดไปไม่กี่วัน ส่วนฉบับที่ไม่ประสบปัญหา ได้แก่

⁶⁹ อานันท์ ปันยารชุน, เรื่องเดียวกัน, 20. ศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ลี้ภัยไปยังประเทศอังกฤษหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976

⁷⁰ Faulder, *ibid.*, 175.

⁷¹ สุดาพร หาญไพบูลย์, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. 2518-2528,” (สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), 65.

⁷² คูบันทึกการเดินทางเยือนจีนครั้งนั้นได้ใน พลเอก ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา, *จีน: ในทัศนะนักการทหาร* (กรุงเทพฯ: พี.พี., 2521), 17-126.

⁷³ ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้ามมิให้ผู้ใดมิไว้ในครอบครอง, *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ* เล่มที่ 94 ตอนที่ 19 (11 มีนาคม 2520): 1-12.

ชื่อเจียยื่อเป่า (สาทล) ซึ่งสนับสนุนได้หัววัน และ จิงหัวยื่อเป่า (ศิรินคร) ซึ่งก่อตั้งโดยกรมประชาสัมพันธ์และค่อนข้างอนุรักษ์นิยม⁷⁴ ขณะที่หนังสือพิมพ์อื่นๆ ก็จำต้องลดเนื้อหาข่าวเกี่ยวกับจีนเช่นกัน ดังงานวิจัยของรองศาสตราจารย์มนตรี เจริญวิทย์การ ซึ่งพบว่าใน ค.ศ. 1977 หนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* *ไทยรัฐ* และ *บางกอกโพสต์* ลดการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับจีนลงอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับ ค.ศ. 1976 และ ค.ศ. 1978 (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1

ความยาวของเนื้อหาข่าวเกี่ยวกับจีนในหนังสือพิมพ์ สยามรัฐ ไทยรัฐ และ บางกอกโพสต์ ช่วง ค.ศ. 1976 – 1978

หนังสือพิมพ์	ความยาวรวมในแต่ละปี (คอลัมน์นิ้ว)		
	ค.ศ. 1976	ค.ศ. 1977	ค.ศ. 1978
สยามรัฐ	2,286	1,271	2,182
ไทยรัฐ	1,312	540	1,971
บางกอกโพสต์	2,193	1,145	3,395

ที่มา: Montri Chenvidyakarn, “Thai Press Coverage of China Since the Normalization of Sino-Thai Relations in 1975,” research paper presented at the Conference on “Communication and China’s External Affairs” at the Communication Institute, East-West Center, Honolulu, Hawaii, January 6-12, 1980, table 2-4.

รัฐบาลชาตินิยมยังแสดงออกชัดเจนอีกด้วยว่าต้องการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับได้หัววัน ดังที่นายสมักร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้เส้นเค่อฉิน (Shen Ke-chin) ผู้แทนรัฐบาลได้หัววันประจำประเทศไทย (สถานะเทียบเท่าเอกอัครราชทูต) เข้าเยี่ยมคารวะเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน ค.ศ. 1976 จนสร้างความ

⁷⁴ วิภา อุดมฉันทน์, นฤมิตร สอดสุข และปนัดดา เลิศล้ำอำไพ, *บทบาทและสถานภาพของหนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), 25, 28-30.

ประทับใจแก่ผู้แทนรัฐบาลไต้หวันเป็นอย่างมาก⁷⁵ และในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1977 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุญาตให้นักกีฬาฟุตบอลหญิงจากไต้หวันมาแข่งขันในประเทศไทยได้ แม้สถานทูตจีนประจำกรุงเทพมหานครจะประท้วง⁷⁶ ต่อมาในเดือนเมษายนของปีเดียวกัน นายสมคร พร้อมด้วยนายวัฒนา เขียววิมล สมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เดินทางไปกล่าวสุนทรพจน์ในการประชุมสันนิบาตต่อต้านคอมมิวนิสต์แห่งประชาชนเอเชีย (Asian Peoples' Anti-Communist League - APACL) ที่กรุงไทเป⁷⁷ นอกจากนี้รัฐบาลไทยยังเสนอให้ยกกระดับสำนักงานนักการทูตไต้หวันในกรุงเทพมหานครให้เป็นทางการ แทนที่จะสังกัดสำนักงานสายการบินไชน่าแอร์ไลน์ (China Airlines) ดังที่เป็นอยู่ในขณะนั้น⁷⁸ และแม้ว่าในเดือนมิถุนายนของปีนั้น คณะรัฐมนตรีมีมติให้สมาคมลูกเสือไต้หวันเข้าร่วมงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ 9 ได้โดยห้ามชักธงชาติหรือแสดงเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ใดๆ ที่จะแสดงออกซึ่งการเป็น “สาธารณรัฐจีน”⁷⁹ แต่ในวันที่ 22 ของเดือนถัดมาระหว่างสนทนากับวอร์เรน คริสโตเฟอร์ (Warren Christopher) ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาซึ่งมาเยือนไทย นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ระบุว่ายานโยบายเงินเดียว

⁷⁵ เส้นเคอะฉิน, “จะให้ข้าพเจ้าอดคิดถึงท่านไม่ได้อย่างไร,” ใน *สมคร 60*, บรรณาธิการโดย ชัยสิทธิ์ ภูวภิรมย์ขวัญ (กรุงเทพฯ: ซี.พี. การพิมพ์, 2538), 19.

⁷⁶ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, “มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนจีนประท้วงกรณีทีมฟุตบอลหญิงจากไต้หวันเข้ามาแข่งขันในประเทศไทย,” 9 กุมภาพันธ์ 2520, <http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-1.jsp?menu=1> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2562).

⁷⁷ Secretariat, Asian Peoples' Anti-Communist League, *Proceedings: 23rd APACL Conference, Taipei, Republic of China, April 18-22, 1977, Theme: Save Asia -Through Anti-Communist Unity* (Taipei: Secretariat, APACL, 1977), 8.

⁷⁸ Embassy Bangkok, “PRC Ambassador Ch'ai Tse-Min,” Wikileaks Cable: 1978 BANGKO13331_d, dated May 10, 1978, https://wikileaks.org/plusd/cables/1978BANGKO13331_d.html.

⁷⁹ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, “มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง สมาคมลูกเสือจีนไต้หวันขอเข้าร่วมงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ 9,” 2 มิถุนายน 2520, <http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-1.jsp?menu=1> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2562).

เป็นเรื่องจี้เง่าและเขาจะหาทางกลับไปรับรองรัฐบาลไต้หวันให้ได้⁸⁰

รัฐบาลไต้หวันตอบแทนท่าทีที่เป็นมิตรของรัฐบาลธานินทร์อยู่พอสมควร ดูได้จากเมื่อพลเอก ฉลาด หิรัญศิริ ล้มเหลวในการก่อรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลธานินทร์ เมื่อวันที่ 26 มีนาคม ค.ศ. 1977 และต้องการเดินทางไปกรุงเทพฯ โดยสายการบินไชน่าแอร์ไลน์ ไต้หวันก็ไม่อนุญาตให้เขาและคณะออกเดินทางโดยอ้างว่าไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทย⁸¹ แม้ข้ออ้างเช่นนี้จะขัดกับข้อเท็จจริงที่ไต้หวันเคยอนุญาตให้จอมพลประภาส จารุเสถียร ซึ่งลี้ภัยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 พำนักในไต้หวันต่อไปได้หลังยุติความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยเมื่อ ค.ศ. 1975 และยอมให้เขาลี้ภัยเป็นครั้งที่ 2 เมื่อ ค.ศ. 1976⁸² แต่ก็เท่ากับเปิดทางให้รัฐบาลธานินทร์สามารถนำตัวพลเอก ฉลาด มาลงโทษได้ ดังที่กัปตันของเที่ยวบินดังกล่าวเปิดเผยสาเหตุกับนายองอาจ เดชอิทธิรัตน์ เจ้าหน้าที่ของสายการบินไชน่าแอร์ไลน์อย่างตรงไปตรงมาในภายหลังว่า ไต้หวันไม่ต้องการสร้างความเข้าใจผิดว่าสนับสนุนผู้เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลไทย⁸³

จุดยืนของนายธานินทร์ กรีวิวิเชียร ที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่ง นำไปสู่การมุ่งปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอย่างรุนแรง ซึ่งก็ทำให้พรรคได้กลับอย่างรุนแรงเช่นกัน จน ค.ศ. 1977 กลายเป็นปีที่กองกำลังของพรรคถูกสังหารไป 607 คน เกิดการปะทะกัน 1,050 ครั้ง รวมทั้งมีการเข้าตีโดยพรรค 84 ครั้ง ซึ่งตัวเลขเหล่านี้ถือว่ามากที่สุดนับตั้งแต่ ค.ศ. 1966 เป็นต้นมา (ดูตารางที่ 2) และในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1977 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต

⁸⁰ Embassy Wellington, “Deputy Secretary Christopher’s Call on Prime Minister Thanin,” Wikileaks Cable: 1977WELLIN03050_c, dated July 26, 1977, https://wikileaks.org/plusd/cables/1977WELLIN03050_c.html.

⁸¹ “ไต้หวันชี้เหตุไม่รับ 5 กบฏว่า ไทยกับไต้หวันไม่มีสัมพันธ์การทูตต่อกัน,” *สยามรัฐ*, 28 มีนาคม 2520, 1.

⁸² ดูชีวิตของจอมพล ประภาส จารุเสถียร ระหว่างที่พำนักอยู่ในไต้หวันได้จากข้อเขียนของหลานสาวที่ติดตามไปด้วยใน อรณี มั่นตะลิมพะ, “รำลึกถึงคุณลุง,” ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลประภาส จารุเสถียร* (กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, 2541), 103-104.

⁸³ องอาจ เดชอิทธิรัตน์, *เบื้องลึกเบื้องหลังความสัมพันธ์ไทย-ไต้หวันภายใต้นโยบายจีนเดียว*, บรรณาธิการโดย พรชัย ตระกูลวรานนท์ (ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), 212.

ตารางที่ 2
สถิติเกี่ยวกับการต่อสู้ระหว่างรัฐบาลไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย
ช่วง ค.ศ. 1966 – 1981

ค.ศ.	ผู้เสียชีวิตฝ่าย พ.ค.ท. (คน)	ผู้เสียชีวิตฝ่าย รัฐบาล (คน)	การปะทะกัน (ครั้ง)	การเข้าตีโดย พ.ค.ท. (ครั้ง)
1966	99	87	154	-
1967	169	134	232	5
1968	148	188	372	5
1969	111	163	290	5
1970	97	241	258	37
1971	201	361	365	36
1972	309	592	680	57
1973	255	358	475	42
1974	215	241	415	26
1975	258	277	281	24
1976	311	451	470	57
1977	607	482	1,050	84
1978	582	597	967	60
1979	583	439	732	26
1980	316	423	770	22
1981	201	459	704	19

ที่มา: Saiyud Kerdphol, *The Struggle for Thailand: Counter-insurgency 1965-1985* (Bangkok: R. Research Center, 1986), 186.

นางสนองพระโอษฐ์ในสมเด็จพระบรมราชินีนาถสิ้นพระชนม์เนื่องจากถูกยิงระหว่างเสด็จเยี่ยมตำรวจตระเวนชายแดนที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ขณะเดียวกันสื่อของทางการจีนที่เคยลดการโจมตีไทยลงหลังเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตก็กลับมาโจมตีไทยอย่างรุนแรงอีกครั้ง โดยสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย (Voice of the People of Thailand) ซึ่งกระจายเสียงจากมณฑลหยุนหนานเรียกร้องให้ชาวไทยผนึกกำลังกันโค่นล้ม “ระบอบฟาสซิสต์ปฏิกริยาที่ทรยศ” และสร้างประเทศไทยใหม่ที่เป็นเอกราชเป็นประชาธิปไตย และเจริญรุ่งเรือง⁸⁴

อย่างไรก็ตาม จีนในครึ่งหลังของทศวรรษ 1970 ยังคงต้องการปรับปรุงความสัมพันธ์กับไทย จริงอยู่ที่ในทศวรรษดังกล่าวจีนยังคงส่งออกการปฏิวัติ แต่ในเวลาเดียวกันก็ดำเนินนโยบายต่างประเทศตามทฤษฎีสามโลก (Three Worlds Theory) ที่เหมาเจ๋อตวงวางไว้เมื่อ ค.ศ. 1974 โดยเน้นความร่วมมือกับประเทศกำลังพัฒนาเพื่อต่อต้านประเทศอภิมหาอำนาจ⁸⁵ ซึ่งในช่วงนั้นจีนมุ่งต่อต้านสหภาพโซเวียตมากกว่าสหรัฐอเมริกา เพราะหลัง ค.ศ. 1975 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามเริ่มตกต่ำลงและเวียดนามเอียงเข้าหาสหภาพโซเวียตมากขึ้น จีนจึงเห็นความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของไทยที่จะช่วยคานอำนาจของเวียดนามและสหภาพโซเวียตในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเด็นที่ว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะยึดอำนาจรัฐได้หรือไม่จึงไม่สำคัญในสายตาของจีนเท่ากับประเด็นที่ว่า ทำอย่างไรให้รัฐบาลไทยไม่ว่าจะเป็น “ขวา” หรือ “ซ้าย” เป็นมิตรกับจีน⁸⁶

⁸⁴ Document 228: New Year's Day editorial of the "Voice of the People of Thailand," 1 January 1977 (Extracts), in *China and Thailand, 1949-1983*, edited by R. K. Jain (New Delhi: Radiant Publishers, 1984), 211.

⁸⁵ "Speech by Teng Hsiao-ping, Chairman of the Delegation of People's Republic of China," *Peking Review* 17, S15 (April 12, 1974): S1-S5.

⁸⁶ สารสิน วีระผล, "ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาคจากห้วงสองทศวรรษ (ค.ศ. 1975-1995)," ใน *จีน-ไทยในศตวรรษที่ 21*, บรรณาธิการโดย วรศักดิ์ มัทธโนบล (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542), 296.

บทบาทของโจเจ๋อหมินในการผูกมิตรกับชนชั้นนำของไทย และ การฟื้นตัวของความสัมพันธ์ไทย-จีนในรัฐบาลเกรียงศักดิ์

•

ภารกิจผูกมิตรกับประเทศไทยตกเป็นของโจเจ๋อหมิน (Chai Zemin) อดีตเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศฮังการี กินี และอียิปต์วัย 59 ปี ซึ่งเดินทางมารับตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทยเมื่อวันที่ 26 มกราคม ค.ศ. 1976 ดังที่เขาให้สัมภาษณ์ย้อนความหลังว่าภารกิจที่ได้รับมอบหมายคือ “หาทางเปลี่ยนทัศนคติของรัฐบาลไทยที่มีต่อจีน เพราะเวลานั้นความสัมพันธ์โดยพื้นฐานของ 2 ประเทศยังไม่ค่อยดี ทหารไทยยังมีความระแวงไม่ไว้วางใจจีนอยู่” และ “พื้นฐานที่ได้หวนสร้างไว้ก่อนยังมีอิทธิพลมากอยู่”⁸⁷ สอดคล้องกับนักการทูตอเมริกันประจำประเทศไทย ซึ่งตั้งข้อสังเกตไว้นานหลังการมาถึงของเอกอัครราชทูตจีนว่า โจเจ๋อหมินพยายามพบปะและพูดคุยกับข้าราชการทุกระดับในกระทรวงการต่างประเทศของไทยอย่างเป็นกันเอง รวมทั้งเรียกร้องให้คนไทยซื้อสายเงินเคาเรพกฏหมายไทย⁸⁸ ขณะที่หลี่หย่วเฟิง (Li Youfeng) ภรรยาของเขาระบุว่า จุดเน้นของการทำงานขณะนั้นอยู่ที่การผูกสัมพันธ์กับชนชั้นนำในรัฐบาล พระราชวงศ์ และกองทัพ⁸⁹

การผูกมิตรกับชนชั้นนำไทยโดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเรื่องที่จีนให้ความสำคัญมาตั้งแต่ก่อนการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต โดยเมื่อนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ รองผู้อำนวยการฝ่ายเศรษฐกิจการคลังและอุตสาหกรรมในรัฐบาลคณะปฏิวัติของจอมพล ถนอม กิตติขจร เดินทางเยือนจีนพร้อมคณะนักกีฬาป้องกันเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1972 นายกรัฐมนตรีโจวเอนไหลก็ได้ฝากถวายพระพรมายัง

⁸⁷ วิภา อุดมฉันท, *สองปีในปักกิ่ง* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551), 29-30.

⁸⁸ Embassy Bangkok, “Activity of the PRC Mission in Thailand,” Wikileaks Cable: 1976BANGKO13269_b, dated May 11, 1976, https://wikileaks.org/plusd/cables/1976BANGKO13269_b.html.

⁸⁹ เว่ยมานหลุน, “ฝางต้าสื่อฟูเหรินหลี่หย่วเฟิง (เยี่ยมหลี่หย่วเฟิง ภริยาเอกอัครราชทูต),” ใน *หนี่วไวเจียวววน (นักรการทูตหญิง)*, บรรณาธิการโดย เฉิงเซียงจวิน (เป่ยจิง: สำนักพิมพ์เหรินหมินถ่อวี่, 1995), 258.

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ⁹⁰ ต่อมาเมื่อพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศไปเจรจาซื้อน้ำมันจากจีนเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1975 โจวเินไหลก็กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (ขณะนั้นคือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร) เสด็จพระราชดำเนินเยือนจีน แต่นายประkob หุตะสิงห์ รองนายกรัฐมนตรีแถลงว่ายังไม่ควรพิจารณาเรื่องนี้ เพราะยังทรงศึกษาอยู่ที่ออสเตรเลีย⁹¹ และเมื่อหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เดินทางเยือนจีนในเดือนกรกฎาคมของปีเดียวกัน รองนายกรัฐมนตรีตั้งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) ได้ชวนตี๋มถวยพระพรแต่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ และวงดุริยางค์ของกองทัพปลดแอกประชาชนจีนก็บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีในงานเลี้ยงรับรอง⁹² และระหว่างการเยือนนครกว่างโจว ฝ่ายจีนยังได้ฝากลิ้นจี่ให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์นำไปทูลเกล้าฯ ถวายแต่พระองค์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถอีกด้วย⁹³

หลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต จีนยังคงพยายามอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สถาบันพระมหากษัตริย์มองบทบาทของจีนในทางบวก หลิวจื่อโป (Lü Zibo) อุปทูตจีนประจำประเทศไทยนำคณะกายกรรมจากมณฑลกว่างตงมาแสดง ณ กรุงเทพมหานคร โดยจัดการแสดงรอบพิเศษเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ. 1975 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร ต่อมาในวันที่ 27 ธันวาคมของปีนั้น นายสมพร เทพสิทธา ประธานสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ นำหลิวจื่อโป เข้าเฝ้าฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เพื่อถวายพระพรเนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่ และทูลเกล้าฯ ถวายเงินรายได้จากการแสดงกายกรรมรอบพิเศษจำนวน 550,000 บาท โดยเสด็จพระราชกุศลช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ซึ่งพระบาท

⁹⁰ ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์, “สัมพันธ์มิตรไทย-จีนก่อน ค.ศ. 2518,” *วารสารสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา* 3, ฉ. 1 (กรกฎาคม 2533): 21

⁹¹ สัมฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ (บรรณาธิการ), *สยามจดหมายเหตุ: บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ พ.ศ. 2516, พ.ศ. 2517, พ.ศ. 2518* (กรุงเทพฯ: สยามบรรณ, 2519), 50

⁹² เกษม ศิริสัมพันธ์, *ภาพจากเมืองจีน* (กรุงเทพฯ: สยามรัฐ, 2521), 155-156.

⁹³ รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 1/2518 (สามัญ สมัยที่สอง) วันพุธที่ 9 กรกฎาคม พุทธศักราช 2518, 114, <http://dl.parliament.go.th/handle/lit/194494> (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2562).

สมเด็จพระบรมชนกนาถิเบศราฯ ทรงมีพระราชดำรัสชอบใจ⁹⁴

ไฉนเจ้าหมื่นข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถิเบศราฯ ครั้งแรกเพื่อถวายอักษรสาส์นตราตั้ง ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 22 มีนาคม ค.ศ. 1976 และหลังจากนั้นไม่ถึง 7 เดือนก็เกิดรัฐประหารและเข้าสู่รัฐบาลธานินทร์ ซึ่งเขาเรียกว่ายุคแห่งความน่าสะพรึงกลัวสีขาว (White Terror) เพราะมีการปิดกั้นสิทธิและเสรีภาพของประชาชน⁹⁵ เขาคงตระหนักดีว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยยังมีมรดกสิทธิคอมมิวนิสต์และประเทศจีนในทางลบ เพราะในวันที่ 6 ธันวาคมของปีนั้น เมื่อเขาและบรรดาทูตานุทูตไปเข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล ในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ท้องพระโรงกลาง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถิเบศราฯ มีพระราชดำรัสตอบ ความตอนหนึ่งว่า

ปัจจุบันนี้เราจะสังเกตเห็นได้ว่า สภาวะการณ์อันไม่ปรกติต่างๆ กำลังครอบงำอยู่ไปทั่วโลก ประเทศไทยจึงได้เพียรพยายามอย่างสุดกำลังตลอดมา ที่จะปรับปรุงและช่วยตัวเองให้มีกำลังแข็งแรงขึ้นทุกๆ ด้าน เพื่อป้องกันบรรเทาความยุ่งยากนั้นมิให้เกิดมีขึ้นมากเกินไป จนจะเป็นเหตุให้ประเทศต้องเสียเสถียรภาพทางความเป็นอิสระ ความปลอดภัยทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความเป็นอยู่ตามลักษณะที่แท้จริงของชาติไทยไป ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ประชาชนคนไทยยังถือว่า ประชากรแต่ละประเทศควรจะมีชาติของตน มีการครองชีวิตเป็นของตนเองโดยไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลหรือระบอบใดๆ อันไม่เป็นที่ต้องการ⁹⁶

⁹⁴ สำนักพระราชเลขานุการ, *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2519), 362.

⁹⁵ คณะกรรมการหนังสือชุดเอกอัครราชทูตจีน, *เอกอัครราชทูตยุคสาธารณรัฐ (กั๋งเทอแก้วต้าสื่อ)* (ทางโจว: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเจ้อเจียง, 2009), 54-55. คำว่า “ความน่าสะพรึงกลัวสีขาว” มีที่มาจากความวุ่นวายทางการเมืองในประเทศฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. 1795 หลังจากแมกซิมิเลียน โรแบสปีแยร์ (Maximilian Robespierre) หมัดอำนาจ และผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงในยุคโรแบสปีแยร์ได้โอกาสแก้แค้น ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือพวกนิยมระบอบกษัตริย์ซึ่งมักประดับรับบิ้นสีขาวไว้บนหมวก

⁹⁶ สำนักพระราชเลขานุการ, *พระราชกรณียกิจระหว่างเดือน ตุลาคม 2519 - กันยายน 2520* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520), 57.

ด้วยเหตุนี้ การปรับปรุงความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับจีน และนับเป็นโชคที่ไฉเจ้อหมินเข้าถึงสมเด็จพระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ผู้ทรงมีพระราชประสงค์ในการปฏิรูปบ้านเมืองมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นการต่อรองกับรัฐบาลในเรื่องบทบาทและพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์หลังการปฏิวัติ ค.ศ. 1932⁹⁷ และการเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์หลายครั้งในช่วงที่พระราชโอรสเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศทางราชการ โดยเฉพาะใน ค.ศ. 1960 ที่นานถึง 7 เดือน ต่อมาใน ค.ศ. 1970 ทรงได้รับการเฉลิมพระนามาภิไธยจาก “สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์” เป็น “สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี” เทียบเท่าสมเด็จพระพันปีหลวงในรัชกาลก่อนๆ ทั้งที่ทรงมีชาติกำเนิดเป็นสามัญชนและไม่ใช่พระภรรยาของพระมหากษัตริย์ และแม้ว่าหลัง ค.ศ. 1975 จะทรงลดพระราชกรณียกิจลงเนื่องจากพระชนมายุที่สูงขึ้น แต่ก็ยังทรงติดตามความเป็นไปของบ้านเมือง ดังที่มีพระราชดำริให้ปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทเพื่อลดการขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย จนเกิดเป็น “โครงการสร้างความมั่นคงในชนบทที่หมู่บ้าน” เมื่อ ค.ศ. 1978⁹⁸ พระราชสถานะอันสูงส่งของพระองค์ประกอบกับความสนพระทัยในกิจการด้านความมั่นคง ทำให้สมเด็จพระบรมราชชนนีทรงมีคุณสมบัติสำคัญที่จะช่วยให้ชนชั้นนำของไทยเข้าใจจีนในทางที่ดีขึ้น

สะพานที่เชื่อมโยงไปยังสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีก็คือ คนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ไฉเจ้อหมินพยายามผูกไมตรี แม้เขาจะมองว่าคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ยังนิยมรัฐบาลใต้หวันและใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย ดังที่เขาเคยไล่ตะเพิดคณะเชิดสิงโตซึ่งมาต้อนรับเขาในวันเดินทางถึงประเทศไทย และวิจารณ์การที่คนไทยเชื้อสายจีนนิยมประกาศข่าวการแต่งงานของบุตรหลานบนหน้าหนังสือพิมพ์⁹⁹ ไฉเจ้อหมินระบุว่า เขาได้รับความช่วยเหลือจากนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนคนหนึ่ง โดยภรรยาของ

⁹⁷ Bruce McFarland Lockhart, “Monarchy in Siam and Vietnam, 1925-1946,” (Ph.D. diss., Cornell University, 1990), 394-459.

⁹⁸ ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล (บรรณาธิการ), *พระมามลายโคกหล้า เหลือสุข: พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2541), 515-516.

⁹⁹ Embassy Bangkok, “Activity of the PRC Mission in Thailand,” *ibid.*

นักธุรกิจผู้นี้พาภรรยาของเขาไปเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระบรมราชชนนีเพื่อปูทางไว้ก่อน เพราะการที่ผู้หญิงไปมาหาสู่กันดูจะเหมาะสมกว่า¹⁰⁰ แล้วจึงค่อยพาเขาไปเข้าเฝ้าฯ ในภายหลัง แม้ว่าไฉเจ้อหมินและภรรยาจะไม่ระบุชื่อของนักธุรกิจผู้นี้ แต่จางจิวหวน (Zhang Jiuwan) นักการทูตซึ่งติดตามไฉเจ้อหมินไปเข้าเฝ้าฯ ด้วยเปิดเผยว่านักธุรกิจคนดังกล่าวคือ นายเล็งเลิศ โบหยก¹⁰¹ เหตุการณ์นี้ว่าจะเกิดขึ้นหลังสมเด็จพระบรมราชชนนีเสด็จพระราชดำเนินกลับจากสวีเดนในวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 1976¹⁰²

ไฉเจ้อหมินเล่าถึงบรรยากาศการเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีว่า “ทรงต้อนรับข้าพเจ้าอย่างอบอุ่น พระองค์มีเชื้อสายแต้จิ๋ว¹⁰³ และมีทัศนคติทางบวกต่อประเทศจีน บรรยากาศภายในพระตำหนักอบอุ่นมาก ทรงนำของกินแบบชาววังมาให้ข้าพเจ้าลองชิม”¹⁰⁴ หลังจากการเข้าเฝ้าฯ ครั้งนั้นผ่านไปไม่นาน ไฉเจ้อหมินก็กราบบังคมทูลว่าจะนำคณะกายกรรมจากจีนมาแสดงถวาย สมเด็จพระบรมราชชนนี

¹⁰⁰ เว่ยมันหลุน, เรื่องเดียวกัน, 258.

¹⁰¹ จางจิวหวน, สัมภาษณ์โดย สิทธิพล เครือรัฐติกาล, สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนจีน ประจำประเทศไทย, 12 พฤศจิกายน 2562. ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีกับตระกูลโบหยกดูได้จากการที่พระองค์พระราชทานชื่อแก่หลานสาวของนายเล็งเลิศเมื่อ ค.ศ. 1983 ต่อมาพระราชธิดาของพระองค์คือสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้พระราชทานพระอนุญาตให้นำพระนิพนธ์เรื่อง *ขุนนาง* มาพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพนายเล็งเลิศเมื่อ ค.ศ. 1991 และพระราชธิดาของพระองค์คือท่านผู้หญิงทัศนาวลัย ศรสงคราม ก็เป็นประธานในพิธีพระราชทานเพลิงศพนางวันเพ็ญ ภรรยาของเธอเมื่อ ค.ศ. 2012

¹⁰² สำนักราชเลขาธิการ, *พระราชกรณียกิจระหว่างเดือน ตุลาคม 2519 - กันยายน 2520*, 23.

¹⁰³ ประเด็นที่ว่าสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงมีเชื้อสายจีนหรือไม่ นั้นยังไม่แน่ชัด พระราชประวัติอย่างเป็นทางการปฏิเสธเรื่องนี้โดยอ้างข้อมูลจากพระนิพนธ์ *แม่เล่าให้ฟัง* ในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งทรงเขียนผังพระญาติทางพระชนกและพระชนนีของสมเด็จพระบรมราชชนนีไว้ชัดเจน ดูใน ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล (บรรณาธิการ), เรื่องเดียวกัน, 2. แต่ข้อมูลจากโจวหมิงหรง (Zhou Mingrong) ที่ปรึกษา (Counsellor) สถานทูตจีน ประจำประเทศไทยในช่วง ค.ศ. 1975 – 1982 ระบุว่าสมเด็จพระบรมราชชนนีรับสั่งกับเขาว่าพระองค์มีเชื้อสายจีนแต่จิ๋ว ดูใน คณะกรรมการหนังสือชุดเอกอัครราชทูตจีน, เรื่องเดียวกัน, 55.

¹⁰⁴ เฟิ่งอ่าง, 55.

ทรงตอบว่า “เอาสิ ให้มาแสดงในวังเลยนะ”¹⁰⁵ เขาก็นำคณะกายกรรมจากมณฑลกว่างตงซึ่งมีกำหนดแสดงที่ประเทศไทยตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1977 มาเข้าเฝ้าฯ เพื่อแสดงถวายในวันที่ 3 มีนาคม¹⁰⁶ (ดูภาพที่ 2) ทั้งนี้พระองค์ทรงเชิญ

ภาพที่ 2

ไฉเจ้อหมินเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
เมื่อวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1977

ที่มา: จางกั๋วเฉิง (บรรณาธิการ), *เส้นทางที่ยากลำบากในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา: คำบอกเล่าของไฉเจ้อหมิน (จงเหมยเจี้ยนเจียวเฟิงอวี๋ลู่: ไฉเจ้อหมินโซ่วซู่)* (ช่างไห่: สำนักพิมพ์ช่างไห่สื่อซู, 2010), 203.

¹⁰⁵ “ไฉเจ้อหมิน เอกอัครราชทูตจีนประจำสหรัฐอเมริกาคนแรกเปิดเผยรายละเอียดการเจรจาเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (จงกั๋วโส่วเจิ้นจู่เหมยต้าสื่อไฉเจ้อหมิน ไท่วลู่จงเหมยเจี้ยนเจียวถานฟานซีเจีย),” <http://world.people.com.cn/GB/1032/8903350.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2019).

¹⁰⁶ “หวออู่ซู่จีเฉียวได้เปียวถวนฝางเจินไท่กั๋ว (คณะกายกรรมของเราไปเยือนประเทศไทย),” *เหรินหมินยื่อเป้า*, 12 มีนาคม 1977, <http://www.laoziliao.net/rmrb/1977-03-12> (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2019).

ข้าราชการระดับสูง ผู้นำคนไทยเชื้อสายจีน และสื่อมวลชนรวม 100 กว่าคนมาร่วมชมด้วย และเมื่อการแสดงเสร็จสิ้นก็ได้พระราชทานเลี้ยงแก่คณะกายกรรมและผู้ชม โดยมีพระราชดำรัสว่าไทยกับจีนมีความสัมพันธ์ทางการค้ากันมาหลายศตวรรษแล้ว และคนจีนจำนวนมากก็มีลูกหลานกลายเป็นคนไทย จึงเปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน¹⁰⁷ การที่สมเด็จพระบรมราชชนนีทรงต้อนรับคณะกายกรรมจากจีนจึงกลายเป็นการส่งสัญญาณว่าทั้ง 2 ประเทศควรพัฒนาความสัมพันธ์ให้เป็นไปในทางบวก

เหตุการณ์สำคัญอีกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายทหารของญี่ปุ่นประจำประเทศไทย จัดงานเลี้ยงรับรอง¹⁰⁸ ซึ่งไฉเจ๋อหมินไม่ได้ระบุวันที่ แต่อาจเป็นงานเลี้ยงเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระจักรพรรดิโชวะ (Showa) ซึ่งตรงกับวันที่ 29 มีนาคมของทุกปี หรืองานเลี้ยงเนื่องในโอกาสวันคล้ายวันสถาปนากองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่น (Self-Defense Forces) ซึ่งตรงกับวันที่ 1 กรกฎาคมของทุกปี ในงานดังกล่าวไฉเจ๋อหมินได้พบพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นครั้งแรกผ่านการแนะนำของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *บางกอกโพสต์* พลเอก เกรียงศักดิ์ ถามเขาว่าเหตุใดจีนจึงสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ไฉเจ๋อหมินตอบว่า

ใช่ เรามีความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย นั้นเป็นเรื่องธรรมดาในฐานะพรรคคอมมิวนิสต์ด้วยกัน แต่เราก็ไม่แทรกแซงกิจการภายในของไทย นี่เป็นสิ่งที่เราพูดชัดเจนตั้งแต่เมื่อครั้งเจรจาสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ดังนั้นเราจะไม่ช่วยเหลือกองกำลังจรยุทธของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในการโจมตีประเทศไทยอย่างเด็ดขาด เราให้สัญญา¹⁰⁹

¹⁰⁷ จางกั๋วเฉิง (บรรณาธิการ), *เส้นทางที่ยากลำบากในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา: คำบอกเล่าของไฉเจ๋อหมิน* (จงเหมยเจี้ยนเจี้ยนเฟิงอวี่ลู่: ไฉเจ๋อหมินไช่วซู) (ช่างไห่: สำนักพิมพ์ช่างไห่สื่อชู, 2010), 203.

¹⁰⁸ “ไฉเจ๋อหมิน เอกอัครราชทูตจีนประจำสหรัฐอเมริกาคนแรกเปิดเผยรายละเอียดการเจรจาเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา,” เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁹ หยางเจิ้งซิง, *ไฉเจ๋อหมิน เอกอัครราชทูตจีนใหม่คนแรกประจำสหรัฐอเมริกา* (ซินจงกั๋วไส่วเรินจู้เหมย์ต้าสื่อไฉเจ๋อหมิน) (เป่ยจิง: สำนักพิมพ์ประวัติศาสตร์พรรค, 2009), 276.

ในการสนทนาราว 40 นาที ไฉเจ้อหมินแสดงความกังวลเกี่ยวกับการขยายอำนาจของเวียดนามในอินโดจีนซึ่งมีสหภาพโซเวียตหนุนหลัง ซึ่งสอดคล้องกับความกังวลของผู้นำทหารของไทย หลังจากนั้นไม่กี่วัน พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จึงเชิญ ไฉเจ้อหมินไปรับประทานอาหารที่บ้านพร้อมกับรัฐมนตรีอีก 3 คน ได้แก่ นายอุบัติศร์ ปาจริยางกูร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นายสมิคร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและประธานสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี จนในที่สุดไฉเจ้อหมินกลายเป็นแขกประจำที่บ้านของพลเอก เกรียงศักดิ์ ทุกๆ ครึ่งเดือน¹¹⁰ และเมื่อสถานการณ์จีนประจำประเทศไทยจัดงานเลี้ยงรับรองเนื่องในโอกาสครบ 50 ปีของการก่อตั้งกองทัพปลดแอกประชาชนจีนในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1977 พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และนายทหารผู้ใหญ่จำนวนมากก็ไปร่วมงาน ไม่ว่าจะเป็นพลเอก เล็ก แนวนมาลี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลเอก เสริม ฒ นคร ผู้บัญชาการทหารบก พลอากาศโท สิทธิ เสวตศิลา เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ พลเอก สายหยุด เกิดผล จากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร รวมทั้งพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ ผู้กล่าวในงานเลี้ยงรับรองว่า “การมีนายทหารจำนวนมากปรากฏตัวในวันนี้แสดงว่าความสัมพันธ์ไทย-จีนกำลังพัฒนาไปในทางดีขึ้น”¹¹¹ ขณะทำงานเลี้ยงรับรองเนื่องในโอกาสวันชาติซึ่งสถานทูตจีนจัดขึ้นที่โรงแรมแอมบาสเดอร์เมื่อวันที่ 30 กันยายนของปีเดียวกันก็มีผู้เข้าร่วมงานราว 1,000 คน ประกอบไปด้วยนายทหารชั้นผู้ใหญ่ บุคคลในรัฐบาลและภาคธุรกิจ คณะทูตานุทูต รวมทั้งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี (ดูภาพที่ 3)¹¹²

นอกจากจะผูกมิตรกับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและนายทหารระดับสูงของไทยแล้ว ไฉเจ้อหมินยังแสวงหาการสนับสนุนเพิ่มเติมจากพระอนุวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าและหม่อมเจ้าด้วยการทูลเชิญพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศิริรัตน

¹¹⁰ เพิ่งอ้าง, 278.

¹¹¹ Embassy Bangkok, “Unprecedented Number of Thai Military Attend PRC,” Wikileaks Cable: 1977BANGKO16968_c, dated August 2, 1977, https://wikileaks.org/plusd/cables/1977BANGKO16968_c.html.

¹¹² *The Nation Review*, October 1, 1977, 9.

ภาพที่ 3

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี ตี๋มอวยพรแก่โจ๋หมินในงานเลี้ยงรับรองเนื่องในโอกาสวันชาติจีน เมื่อวันที่ 30 กันยายน ค.ศ. 1977

ที่มา: *The Nation Review*, October 1, 1977, 9.

บุษบง พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจันทราภานตามณี หม่อมเจ้ากุมารีเฉลิมลักษณ์ จิตรพงศ์ หม่อมเจ้าอัปภัศราภา เทวกุล หม่อมเจ้าอุทัยกัญญา ภาณุพันธุ์ และท่านหญิง พันธุ์โรภาส เสวตธรรนทร์ (นามเดิมว่า หม่อมเจ้าพันธุ์โรภาส ภาณุพันธุ์) พร้อมด้วยผู้ติดตามรวม 35 คนให้ไปเยือนจีนในฐานะแขกของรัฐบาล โดยเขาไปส่งเสด็จที่ท่าอากาศยานดอนเมืองเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม ค.ศ. 1977 (ดูภาพที่ 4)¹¹³ นอกจากนี้ เขายังพยายามปรับความเข้าใจกับรัฐบาลไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนายกรัฐมนตรีจินได้ เข้าพบนายฮานินท์ กรัยวิเชียร ในเดือนสิงหาคมของปีนั้น แต่เขาเปิดเผยว่าการพูดคุยครั้งนั้นไร้ผล¹¹⁴

ข้อมูลจากนายเกษม ศิริสัมพันธ์ ระบุว่าเหตุการณ์ที่ทำให้จีนไม่พอใจรัฐบาล ฮานินท์มากที่สุดก็คือ การที่นายดุสิต ศิริวรรณ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีบรรยายความเลวร้ายของลัทธิคอมมิวนิสต์ให้ที่ปรึกษาสถานทูตจีนฟัง รวมทั้งเสนอให้จีนละทิ้งลัทธิดังกล่าว ซึ่งการทำเช่นนี้เท่ากับแทรกแซงกิจการภายในของจีนและขัดกับ

¹¹³ “Royal Group to China,” *The Nation Review*, October 20, 1977, 3.

¹¹⁴ Embassy Bangkok, “PRC Ambassador Ch’ai Tse-Min,” *ibid.*

ภาพที่ 4

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศิริรัตนบุษบง ทรงนำคณะเยือนจีน
ในฐานะแขกของรัฐบาล โดยมีไอเจ้อหมินส่งเสด็จ ณ ท่าอากาศยานดอนเมือง
เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม ค.ศ. 1977

ที่มา: “Royal Group to China,” *The Nation Review*, October 20, 1977, 3.

แถลงการณ์ร่วมในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อ ค.ศ. 1975 จีนจึงตอบโต้ด้วยการให้สถาบันการต่างประเทศแห่งประชาชนจีน (Chinese People’s Institute of Foreign Affairs) เชิญหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีและหนึ่งในผู้วิจารณ์รัฐบาลธานินทร์ไปเยือนจีนในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1977 โดยมีไอเจ้อหมินนำจดหมายเชิญไปมอบให้เองถึงบ้านซอยสวนพลู¹¹⁵ และในวันที่ 13 ตุลาคมนั่นเอง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ได้พบกับฮว่ากั๋วเฟิง (Hua Guofeng) ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน ผู้กล่าวว่า ประชาชนจีนจะไม่ลี้ภัยวิสัยทัศน์อันยาวไกลของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ขณะที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์กล่าวว่า ประชาชนไทยล้วนต้องการเห็นความสัมพันธ์ไทย-จีนที่แนบแน่นยิ่งขึ้น¹¹⁶ หนังสือพิมพ์ *เหรินหมินยื่อเป้า* (ประชาชนรายวัน) ซึ่งเป็นกระบอกเสียงของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

¹¹⁵ เกษม ศิริสัมพันธ์, *ภาพจากเมืองจีน*, 174-175, 271; เกษม ศิริสัมพันธ์, *เหลี่ยมมองหลัง*, 180-181.

¹¹⁶ “Chairman Hua Meets F.R.G. and Thai Guests,” *Peking Review* 20, no. 43 (October 21, 1977): 3.

ฉบับวันที่ 14 ตุลาคม ตีพิมพ์ภาพและเนื้อหาข่าวการพบปะระหว่างประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนกับอดีตนายกรัฐมนตรีของไทยไว้ด้านบนสุดของหน้าแรก เนื้อหาข่าวการเยือนจีนของผู้นำเขมรแดง (ดูภาพที่ 5) สะท้อนว่าจีนให้ความสำคัญกับการเยือนครั้งนี้มาก¹¹⁷ และหม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปักกิ่งก็จัดงานเลี้ยงต้อนรับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ รวมทั้งเชิญหานเหนียนหลง (Han Nianlong) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนมาร่วมด้วย¹¹⁸ โดยไม่แยแสว่าอาจถูกเพ่งเล็งจากรัฐบาลฉันทันท์

ภาพที่ 5

หนังสือพิมพ์ *เหรินหมินยี่เป้า* (ประชาชนรายวัน) ฉบับวันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1977 นำเสนอข่าวการพบปะระหว่างฮว่ากั๋วเฟิงกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ โปรโมช

ที่มา: เกษม ศิริสัมพันธ์, ภาพจากเมืองจีน (กรุงเทพฯ: สยามรัฐ, 2521), 191.

¹¹⁷ ดูภาพถ่ายหน้าแรกของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ได้ใน เกษม ศิริสัมพันธ์, ภาพจากเมืองจีน, 191.

¹¹⁸ เฟิงอ่าง, 187-188

ตลอด ค.ศ. 1977 เสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่อนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่งของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สื่อมวลชนอย่างหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ตีพิมพ์คำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่หอการค้าไทยเมื่อต้นเดือนตุลาคมของปีนั้นว่า แม้มูลค่าการค้าไทย-จีนจะเพิ่มขึ้นจาก 93 ล้านบาทใน ค.ศ. 1974 เป็น 2,696 ล้านบาทใน ค.ศ. 1976 แต่นโยบายของรัฐบาลธานินทร์ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวทางการค้า โดยระบุว่า

ถึงแม้เราจะมีลัทธิการปกครองที่แตกต่างกัน แต่เรื่องการค้าก็ควร
จะดำเนินไปเป็นปกติ และประเทศไทยเองก็ต้องระมัดระวังให้มาก
เพราะเท่าที่ผ่านมาเราดำเนินนโยบายทางการทูตที่ไม่ดีพอ ทำให้
ฝ่ายจีนแดงไม่พอใจ ... ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการค้ามาก ซึ่งหากเรามีความ
เข้าใจกัน การค้าทั้งสองประเทศก็คงจะดีขึ้นเรื่อยๆ และสามารถเปิด
ตลาดการค้าได้มากกว่านี้¹¹⁹

เสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่อนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ยังมาจากกองทัพและรัฐบาลด้วยกันเอง เอกสารลับที่ชื่อ “National Intelligence Daily Cable” ประจำวันที่ 17 มกราคม ค.ศ. 1977 ซึ่งอ่านกันเฉพาะบรรดาเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐอเมริกา รายงานว่า ชนชั้นนำของไทยส่วนใหญ่ไม่พอใจกับทัศนคติแบบขงจื๊อของนายธานินทร์ แพบจะตันที่หลังจากที่เขาขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี โดยเห็นว่ารัฐบาลควรปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีนและประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน¹²⁰ ขณะที่บทความของนายอุปดิศร์ ปาจริยางกูร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศซึ่งตีพิมพ์ในเดือนถัดมาก็ระบุว่า การปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศสังคมนิยมเป็นเรื่องจำเป็นเพราะ “จริงอยู่ความแตกต่างทางอุดมการณ์เป็นสาเหตุหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความริ้วฉาน ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันได้ง่ายขึ้น แต่เราต้องอย่าลืมว่าประเทศทั้งสองกลุ่มอาจมีผลประโยชน์ร่วมกันใน

¹¹⁹ “การค้าไทย-จีนดีเกินคาด ดึงนโยบาย “ทูต” เป็นอุปสรรค,” *สยามรัฐ ธุรกิจประจำสัปดาห์*, 3-9 ตุลาคม 2520, 4.

¹²⁰ “THAILAND: Dissatisfaction with Thanin,” National Intelligence Daily Cable: CG NIDC 77-013C, dated January 17, 1977, <https://www.cia.gov/library/readingroom/document/cia-rdp79t00975a029700010027-3>.

ด้านอื่นๆ อีกที่สำคัญที่ควรคำนึงถึง เช่นผลประโยชน์ร่วมกันที่จะได้จากการค้าขาย”¹²¹ ทั้งนี้สภาพที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีก็เห็นพ้องกับกระทรวงการต่างประเทศ แต่นายกรัฐมนตรีมองว่าการค้าอาจเป็นช่องทางให้ประเทศสังคมนิยมเข้ามาบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ¹²² และในวันที่ 6 ตุลาคมของปีเดียวกัน กระทรวงมหาดไทยก็ออกประกาศเรื่องสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเพิ่มเติมอีก 104 รายการ โดยระบุว่ามิเนื้อหาชี้้นำให้ประชาชนเสื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์¹²³ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ซึ่งขึ้นเป็นผู้อำนวยการทหารสูงสุดในเดือนนั้นวิจารณ์นายธานินทร์ว่าเปรียบเสมือนริบ แวน วินเคิล (Rip Van Winkle) ตัวละครในเรื่องสั้นของวอชิงตัน โอริวริง (Washington Irving) ซึ่งตื่นนอนหลังจากหลับไปนาน 20 ปี โดยไม่รู้ว่าจะเกิดการปฏิวัติอเมริกันขึ้นแล้ว เขาจะบุว่ามี 3 วิธีที่จะจัดการกับนายธานินทร์ ได้แก่ การรัฐประหาร การบังคับให้ปรับคณะรัฐมนตรี และการปลุกมวลชนเพื่อขับไล่รัฐบาล¹²⁴ พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ พยายามเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มของพลเอก เกรียงศักดิ์ โดยขอให้นายธานินทร์ปรับคณะรัฐมนตรีและ “ฟังเสียงชาวบ้านเขาบ้าง”¹²⁵ แต่ไม่สำเร็จ ทำให้ในวันที่ 20

¹²¹ อุดิศร์ ปาจารย์กูร, “การพัฒนาประเทศ: ในด้านการต่างประเทศ,” *สราญรมย์* 27 (10 กุมภาพันธ์ 2520), ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.อูดิศร์ ปาจารย์กูร ม.ป.ช., ม.ว.ม. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันที่ 22 ธันวาคม 2556* (ม.ป.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 173.

¹²² วุฒิศ พลนิกร, “ฯพณฯ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ กับนโยบายต่างประเทศ: จุดหักเหเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย,” (คำบรรยาย ณ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2520) ใน *ชีวิตและผลงาน ฯพณฯ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์* (ม.ป.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 146.

¹²³ ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้ามมิให้ผู้ใดมิไว้ในครอบครอง, *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ* เล่มที่ 94 ตอนที่ 97 (19 ตุลาคม 2520): 3.

¹²⁴ Embassy Bangkok, “Conversation with General Kriangsak – Political Developments,” Wikileaks Cable: 1977BANGKO22058_c, dated September 29, 1977, https://wikileaks.org/plusd/cables/1977BANGKO22058_c.html.

¹²⁵ การรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1977 เกิดจากแรงผลักดันของกลุ่มพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ซึ่งขึ้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการทหารสูงสุดเมื่อวันที่ 1 ตุลาคมของปีนั้น มากกว่าจะริเริ่มโดยพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ เพราะก่อนหน้านี้เพียง 2 สัปดาห์ คือวันที่ 6 ตุลาคม พลเรือเอก สงัด แดงลงผ่านวิทยุโทรทัศน์ว่านายธานินทร์ ภัยวิเชียร บริหารราชการแผ่นดินได้เรียบร้อยดี ดูใน ยศ สันตสมบัติ, *เรื่องเดียวกัน*, 167-170; สมัคร สุนทรเวช, *การเมืองเรื่องตัมหา* (กรุงเทพฯ: บุรพาศิลป์การพิมพ์, 2521), 260-261.

ตุลาคมของปีนั้น “คณะปฏิวัติ” ซึ่งมีพลเรือเอก สงัด เป็นหัวหน้า และมีพลเอก เกรียงศักดิ์ เป็นเลขาธิการก็เข้ายึดอำนาจการปกครอง

การโค่นล้มนายธานินทร์ กรัยวิเชียร โดยทหารกลุ่มเดิมที่นำเข้ขึ้นสู่อำนาจสะท้อนความกังวลของกองทัพว่านโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่งกำลังทำให้ประเทศตกอยู่ในอันตรายมากยิ่งขึ้น การสำรวจของศาสตราจารย์เขียน ธีระวิทย์ และคณะ เกี่ยวกับทัศนคติของคนไทยที่มีต่อจีนในวันที่คณะปฏิวัติยึดอำนาจพบว่า ผู้นำมหาชนที่ตอบแบบสำรวจจำนวน 128 คน มีถึงร้อยละ 44.5 ที่มองว่ารัฐบาลธานินทร์มีท่าทีเป็นศัตรูกับจีนมากเกินไป¹²⁶ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เดินทางกลับจากจีนในวันที่ 23 ตุลาคม ค.ศ. 1977 พร้อมระบุว่าความตึงเครียดในสังคมจีนลดลงไปมากหลังการจับกุมแก๊งสี่คน¹²⁷ หรือเท่ากับส่งสัญญาณว่าสมัยซ้ายจัดของจีนซึ่งดูน่าหวาดกลัวในสายตาคนไทยได้จบลงแล้ว ขณะที่นายเกษม ศิริสัมพันธ์ ซึ่งเดินทางไปกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ก็เขียนสะท้อนความคิดหลังการเยือนจีนในครั้งนั้นว่า

การเมืองระหว่างประเทศนั้น แต่ละประเทศต้องดูแลผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก และต้องดูกระแสการเมืองระหว่างประเทศซึ่งผันแปรอยู่เสมอให้เหมาะสมเพื่อประโยชน์ของเรา โดยเฉพาะในเรื่องนโยบายต่างประเทศ จะมานั่งแก้อุดมการณ์ไม่ว่าจะบ้าอุดมการณ์นิยมคอมมิวนิสต์หรือเกลียดคอมมิวนิสต์นั้นไม่ได้ คนบ้าอุดมการณ์ทั้งซ้ายทั้งขวานั้นเป็นคน “ตาขวาง” ถ้าปล่อยให้คน “ตาขวาง” มาผันแปรนโยบายต่างประเทศกันได้ง่ายๆ ผลประโยชน์ของเราก็พังพินาศกันเท่านั้น¹²⁸

การขึ้นสู่อำนาจของคณะปฏิวัติส่งผลทางบวกต่อความสัมพันธ์ไทย-จีนอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1977 นายวงศ์ พลนิกร ปลัดกระทรวง

¹²⁶เขียน ธีระวิทย์ และคณะ, รายงานผลการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนในทศวรรษของคนไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), 47.

¹²⁷สัมฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ (บรรณาธิการ), ปฏิทินข่าวและเหตุการณ์ในประเทศไทยรอบ 10 ปี 2519-2528, 352.

¹²⁸เกษม ศิริสัมพันธ์, ภาพจากเมืองจีน, 271-272.

การต่างประเทศเชิญไอเจโฮมินเข้าพบเพื่อแจ้งว่าคณะปฏิวัติต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับจีน และเมื่อมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีในสัปดาห์ถัดมา ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศก็ยังคงเป็นนายอุปติศร์ ปาจริยางกูร ซึ่งเท่ากับยืนยันว่าการวางท่าที่เป็นศัตรูกับประเทศสังคมนิยมในรัฐบาลธานินทร์นั้นเกิดจากตัวนายกรัฐมนตรีเป็นสำคัญ ต่อมาในวันที่ 8 ธันวาคมของปีเดียวกัน รัฐบาลจีนส่งสารแสดงความยินดีกับพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีคนใหม่และส่งคำเชิญให้ไปเยือนจีนอย่างเป็นทางการ ซึ่งพลเอกเกรียงศักดิ์ก็เดินทางเยือนกรุงปักกิ่งในช่วงวันที่ 29 มีนาคม ถึง 4 เมษายน ค.ศ. 1978 และเมื่อไอเจโฮมินต้องไปปรับตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานประสานงาน (liaison office) ของจีนประจำสหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เขาเข้าเฝ้าฯ เพื่อกราบบังคมทูลลา ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคมของปีนั้น ในการนี้ได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นประถมาภรณ์ช้างเผือกแก่เขาด้วย

สรุปและส่งท้าย

•

ช่วงเวลาตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 ไปจนถึงการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1977 ถือเป็นช่วงเวลาที่มีความสัมพันธ์ไทย-จีนดำเนินไปอย่างไร้ราบรื่น โดยปัจจัยสำคัญมาจากความเกรงกลัวลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งได้รับชัยชนะในกลุ่มประเทศอินโดจีนจนนำไปสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 และการขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลขวาจัดที่นำโดยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร อย่างไรก็ตาม ความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของไทยในสายตาของจีนทำให้จีนอดทนอดกลั้นต่อสถานการณ์ทางการเมืองในไทย และพยายามผูกมิตรกับชนชั้นนำไทยในระดับพระราชวงศ์และกองทัพ ซึ่งช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ทำให้เมื่อกองทัพโค่นล้มรัฐบาลธานินทร์และแทนที่ด้วยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ความสัมพันธ์ไทย-จีนก็กลับเป็นปกติอย่างรวดเร็วเมื่อถึงต้น ค.ศ. 1978 หรือที่ ดร. สารสิน วีระผล เปรียบเปรยไว้ว่า หลังวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1977 ความสัมพันธ์ไทย-จีนเหมือนถูกจับเข้าเครื่องทำความร้อนที่ไม่ต้องรอให้

น้ำแข็งละลายเอง¹²⁹

ในปลาย ค.ศ. 1978 มีเหตุการณ์สำคัญ 3 เหตุการณ์ที่ทำให้ความสัมพันธ์ไทย-จีนแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เหตุการณ์แรกคือการเยือนไทยของรองนายกรัฐมนตรีเติ้งเสี่ยวผิง ในช่วงวันที่ 5-9 พฤศจิกายน ตามคำเชิญของพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ซึ่งตั้งมั่นอยู่กับไทยว่าอาเซียนต้องเฟื่องฟูการขยายอำนาจของลัทธิจักรวรรดินิยมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹³⁰ และเขายินดีเข้าร่วมพระราชพิธีทรงผนวชของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างกระตือรือร้นตามคำเชิญของฝ่ายไทย เพื่อแสดงออกชาวคอมมิวนิสต์ไม่รังเกียจศาสนาและพระมหากษัตริย์¹³¹ เหตุการณ์ที่ 2 คือการประชุมเต็มคณะครั้งที่ 3 ของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 11 ในช่วงวันที่ 18-22 ธันวาคม ซึ่งจบลงด้วยแถลงการณ์ว่า ยุคแห่งการต่อสู้ทางชนชั้นอย่างรุนแรงขนานใหญ่ด้วยมวลชนได้จบลงแล้ว และจีนกำลังเดินไปสู่การสร้างความทันสมัยแบบสังคมนิยม (socialist modernization)¹³² หรือเท่ากับปิดฉากการปฏิวัติอย่างต่อเนืองของเหมาเจ๋อตง และเปิดฉากยุคแห่งการปฏิรูปและเปิดประเทศภายใต้การนำของเติ้งเสี่ยวผิงอย่างเป็นทางการ และเหตุการณ์ที่ 3 คือ การที่กองทัพเวียดนามบุกกัมพูชาเพื่อโค่นล้มรัฐบาลเขมรแดงในวันที่ 25 ธันวาคม ซึ่งทั้งไทยและจีนเห็นตรงกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของแผนการขยายอำนาจของสหภาพโซเวียต นับจากนั้นทั้ง 2 ประเทศก็ได้เป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (strategic partner) เพื่อต่อต้านเวียดนามและสหภาพโซเวียต จีนตอบแทนไทยโดยยุติความช่วยเหลือแก่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยและปิดสถานีวิทยุติเสียงประชาชนแห่งประเทศไทยใน ค.ศ. 1979 และเมื่อถึง ค.ศ. 1982 อันเป็นปีที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยล่มสลาย หูเย่าปัง (Hu Yaobang) ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็กล่าวในการประชุมสมัชชาพรรค

¹²⁹ สารสิน วีระผล, เรื่องเดียวกัน, 298.

¹³⁰ เหลียงหรง และวังจ้าวหลิง (บรรณาธิการ), *เติ้งเสี่ยวผิงเหนียนผู่: 1975-1997 (กาลานุกรมเติ้งเสี่ยวผิง ค.ศ. 1975-1997)* (เป่ย์จิง: สำนักพิมพ์เอกสารศูนย์กลางพรรค, 2007), 420.

¹³¹ นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, “เงาเหล็กเบื้องหลังสงครามสั่งสอนเวียดนาม: จากปากคำสามภาษาไทยประจำตัวเติ้งเสี่ยวผิง,” *ปาจารยสาร* 43, ฉ. 1 (มกราคม-เมษายน 2562): 62.

¹³² “Communiqué of the Third Plenary Session Of the 11th Committee of The Communist Party of China (Adopted on December 22, 1978),” *Peking Review* 21, no. 52 (December 29, 1978): 11.

คอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 12 เมื่อวันที่ 1 กันยายนของปีนั้นว่า จริงอยู่ที่ในที่สุดลัทธิคอมมิวนิสต์จะได้ชัยชนะทั่วโลก แต่การปฏิวัติก็ไม่ใช่สิ่งที่จะส่งออกไปได้ และขึ้นอยู่กับ การเลือกโดยสมัครใจของประชาชนในประเทศนั้นๆ¹³³

นับจากทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ทิศนะทางลบที่ชนชั้นนำของไทยมีต่อจีน ค่อยๆ ลดลงพร้อมกับการตระหนักถึงความสำคัญของจีนมากขึ้น เห็นได้ตั้งแต่ระดับพระราชวงศ์ โดยใน ค.ศ. 1980 เมื่อสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริจะศึกษาภาษาเยอรมัน สมเด็จพระบรมราชินีนาถก็รับสั่งว่า “เรียนภาษาจีนสิ เรียนให้ได้นะ”¹³⁴ จึงทรงเริ่มศึกษาภาษาจีนตั้งแต่บัดนั้น และเมื่อนายกรัฐมนตรีจ้าวจื่อหยาง (Zhao Ziyang) ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เสด็จพระราชดำเนินเยือนจีน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ก็พระราชทานตามที่ขอ โดยพระองค์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถรับสั่งให้พระราชธิดาศึกษาเรื่องเกษตรกรรมและศิลปหัตถกรรมของจีน¹³⁵ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ จึงเป็นพระบรมวงศ์พระองค์แรกที่เสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1981

เมื่อประธานาธิบดีหลี่เซียนเนียน (Li Xiannian) เยือนไทยอย่างเป็นทางการในโอกาสครบ 10 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อ ค.ศ. 1985 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงรับเขาถึงท่าอากาศยาน รวมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวดูแลด้านความปลอดภัย และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เป็นผู้ติดตามประธานาธิบดี และเมื่อหลี่เซียนเนียนจะไปเยือนจังหวัดเชียงใหม่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ก็ทรง

¹³³ Hu Yaobang, “Create a New Situation in All Fields of Socialist Modernization – Report to the 12th National Congress of The Communist Party of China,” *Peking Review* 25, no. 37 (September 13, 1982): 30.

¹³⁴ ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล, “มิตรภาพไทย-จีนขึ้นมื่น ด้วยเทพรัตนทรงช่วยส่งเสริม,” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เทลิวทหลังแลหน้า*, 26.

¹³⁵ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, *ย่าแดนมังกร*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, 2528), 35, 72.

พยุงประธานาธิบดีวัย 76 ปีขึ้นบันไดเครื่องบินด้วยพระองค์เอง¹³⁶ แม้ว่าพระราชดำรัส ในโอกาสพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำยังคงมีร่องรอยของความหวาดระแวง โดยทรงเรียกร้องให้ไทยและจีน “เคารพในเสรีภาพอิสรภาพของกันและกันโดยเคร่งครัด”¹³⁷ แต่ร่องรอยดังกล่าวก็หมดไปเมื่อประธานาธิบดีหยางชางคุน (Yang Shangkun) เยือนไทยใน ค.ศ. 1991 โดยครั้งนั้นทรงชื่นชมความก้าวหน้าของจีนในทุกด้าน อีกทั้ง “เชื่อว่าประเทศใดก็ตามที่ฟังมองจีนโดยปราศจากอคติ จะเห็นพ้องต้องกันกับข้าพเจ้าด้วยเป็นแน่”¹³⁸ และเมื่อทรงพบไฉเจ๋อหมินซึ่งมาเยือนไทยในโอกาสครบ 30 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อ ค.ศ. 2005 ก็มีพระราชดำรัสชื่นชมความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน¹³⁹ อย่างไรก็ตาม พระองค์และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมิได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนเลยตลอดพระชนม์ชีพ แม้ว่าฝ่ายจีนกราบบังคมทูลเชิญไว้ตั้งแต่ ค.ศ. 1978 และ ค.ศ. 1981 ตามลำดับแล้วก็ตาม¹⁴⁰ ทั้งนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ นั่นคือ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ ค.ศ. 1987 และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เมื่อ ค.ศ. 2000

¹³⁶ เกาถง, “เว่ยไท่กั๋วไห่ยวี่อี่เทียนจวนเจียหว่า อี้เสิ่นฝิงซูสื่อไท่กั๋วซูซือ (ช่วยกันคนละไม้คนละมือเพื่อมิตรภาพจีน-ไทย การรำลึกถึงเรื่องราวต่างๆ สมัยเสิ่นฝิงเป็นทูตประจำประเทศไทย),” ใน *ตางไต้จิงกั๋วสื่อเจียว้ยเจียวเซิงหยา ตีสี่อี่จี้ (ชีวิตของนักการทูตจีนร่วมสมัย เล่มที่ 4)* (เป่ย์จิง: สำนักพิมพ์ความรู้โลก, 1996), 68.

¹³⁷ กองการต่างประเทศ สำนักราชเลขาธิการ, *พระราชดำรัสและสุนทรพจน์ตอบในงานพระราชทานเลี้ยงเพื่อเป็นเกียรติในโอกาสที่พระประมุขและประมุขต่างประเทศเสด็จฯ และเดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ระหว่างปี พ.ศ. 2497-2531* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2556), 295.

¹³⁸ กองการต่างประเทศ สำนักราชเลขาธิการ, *พระราชดำรัสและสุนทรพจน์ตอบงานถวายพระกระยาหารค่ำและพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำเพื่อเป็นเกียรติในโอกาสที่พระประมุขและประมุขต่างประเทศเสด็จฯ และเดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ระหว่างปี พ.ศ. 2433-2552* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2555), 27.

¹³⁹ “จงกั๋วเฉียนจู้ไท่ต้าสี่ถวานฝ่างเวิ่นไท่กั๋ว (คณะของอดีตเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยเยือนประเทศไทย),” สถานเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทย, 5 กันยายน 2005, <http://www.chinaembassy.or.th/chn/ztbd/qzqtjj/t210300.htm> (สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2019).

¹⁴⁰ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, *เรื่องเดียวกัน*, 117.

บุคคลสำคัญอื่นๆ ของไทยที่เคยมองเงินด้วยความหวาดระแวงก็กลายเป็นมิตรของจีนเช่นกัน พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ ผู้ก่อการรัฐประหารเมื่อ ค.ศ. 1976 โดยอ้างเรื่อง “จักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์” ได้เยือนเงินในนามคณะผู้แทนรัฐสภาไทยเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1980 และเมื่อเขาถึงแก่อนิจกรรมในเดือนพฤศจิกายนของปีนั้น จางเหวยเลี่ย (Zhang Weilie) เอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยก็ระบุว่าจีนได้สูญเสียมิตรที่นำเคารพไปคนหนึ่ง¹⁴¹ ในปีเดียวกัน พลอากาศโท สิทธิ เศวตศิลา อดีตเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติผู้คัดค้านการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1975 ได้รับพระราชทานยศพลอากาศเอกและกลายเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศผู้ร่วมมือกับจีนแก้ไขปัญหาภัยพิบัติทศวรรษ 1980 ดังที่เขาระบุว่า “ประเทศที่เรายึดเป็นหลักคือจีน มีอะไรเราจะบอกเขา เขาก็เชื่อผม”¹⁴² และในสารเนื่องในโอกาสครบรอบ 15 ปีของความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อ ค.ศ. 1990 พลอากาศเอก สิทธิ ระบุว่าไทยและจีนเป็น “มิตรสหายที่สนิทสนมและมีความไว้วางใจกัน”¹⁴³ เมื่อเขาถึงแก่อสัญกรรมในตำแหน่งองคมนตรีเมื่อ ค.ศ. 2015 หนิงฟู่ชุย (Ning Fukui) เอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยแสดงความเสียใจโดยระบุว่า พลอากาศเอก สิทธิ คือมิตรเก่าของประชาชนจีน¹⁴⁴ อย่างไรก็ตาม บุคคลสำคัญฝ่ายทหารที่ยังมองเงินในทางลบก็คือจอมพล ประภาส จารุเสถียร ซึ่งเคยลี้ภัยไปไต้หวันและกลับมาประเทศไทยอย่างถาวรตั้งแต่ ค.ศ. 1977 เขาให้สัมภาษณ์กับนิตยสาร *ประชาชาติ* เมื่อ ค.ศ. 1981 ว่าการเป็นมิตรกับจีนมากเกินไปทำให้ไทยสูญเสียความสามารถที่จะกำหนดทิศทางของตนเอง ความตอนหนึ่งว่า

ความจริงเพียงแต่ให้เอกอัครราชทูตไต้หวันกลับก็น่าจะเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องให้ทางปักกิ่งส่งทูตมาประจำที่ไทยเลย ในเมื่อ

¹⁴¹ *บรรณานุกรมเนื่องในการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานดินและเครื่องขมาในการฝังศพ พลเรือเอก พลเอก พลอากาศเอก สงัด ชลออยู่*, เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹⁴² พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา, เรื่องเดียวกัน, 89.

¹⁴³ สถานเอกอัครราชทูตแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน, *1975-1990 ฉลองครบรอบ 15 ปี ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับประเทศไทย* (ม.ป.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 15.

¹⁴⁴ *พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559), 157.

คนไทยกับคนจีนก็ปฏิบัติต่อกันมาตลอดนับพันปีโดยไม่เห็นต้องมีการแลกเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ทางการทูตกัน เมืองไทยไม่ควรขึ้นกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ควรให้ประเทศมหาอำนาจเข้ามาครอบงำ ทำให้จับบงกันนักหนาว่าเราปล่อยให้สหรัฐฯ มาครอบงำเรา ในเมื่อตอนนี้จีนเสียอีกที่เข้ามากำหนดทิศทางบ้านเมืองของเรา¹⁴⁵

สำหรับนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่ง เมื่อพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลังการรัฐประหารในวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1977 ก็ไม่มีบทบาททางการเมืองอีกต่อไป ในเดือนธันวาคมของปีนั้นมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เขาเป็นองคมนตรี ทั้งนี้มีแหล่งข้อมูลระบุว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช พยายามทำหนังสือกราบบังคมทูลคัดค้านแต่ไม่สำเร็จ¹⁴⁶ นายธานินทร์เยือนจีนเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 2003 ในฐานะแขกของสถาบันการต่างประเทศแห่งประชาชนจีน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ครั้งหนึ่งเคยเชิญหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์เยือนจีนเพื่อลดทอนความน่าเชื่อถือของรัฐบาลของเขา ในการพบกับเจี๋ยชิงหลิน (Jia Qinglin) ประธานสภาที่ปรึกษาการเมืองประชาชนแห่งประเทศไทยเขากล่าวว่าในที่สุดความปรารถนาอันยาวนานที่จะได้เยือนจีนก็เป็นจริง และหวังว่าความสัมพันธ์ไทย-จีนจะพัฒนาไปอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น¹⁴⁷ ส่วนนายดุสิต ศิริวรรณ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลธานินทร์ยังคงมีบทบาททางการเมืองอยู่จนถึงทศวรรษ 2000 โดยได้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติหลังการรัฐประหารเมื่อ ค.ศ. 1991 และเป็นวุฒิสมาชิกจากการแต่งตั้งในช่วง ค.ศ. 1992 – 2000 เขาเปลี่ยนจากการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์มาเป็นการต่อต้านลัทธิทุนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปลายทศวรรษ 1990 ที่ไทยประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจจนต้องรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ

¹⁴⁵ ความสัมพันธ์ยุคใหม่ที่นำจับตาระหว่างไทย-จีน-ญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: เบญจมิตร, ม.ป.ป.), 43.

¹⁴⁶ Sulak Sivaraksa, “คนคงไม่รู้ ว่า ธานินทร์ กรัยวิเชียร เขาเป็นหมอดู,” Facebook, October 21, 2016, <https://www.facebook.com/sulak.sivaraksa/photos/a.126504987797/10154281240592798/?type=1&theater>.

¹⁴⁷ “เจี๋ยชิงหลินหุ้ยเจียนไท่กั๋วซู่มีเยว่นต้าเฉิน กังฮว่า จงไท้อี้เจี๋ยซิน (เจี๋ยชิงหลินพบบองคมนตรีไทยพูดคุยกันว่า จีนไทยใช้เงินไกล พิน้องกัน),” เทรินหมินฮือเป้อออนไลน์, 22 กันยายน 2003, <http://www.people.com.cn/GB/shizheng/1024/2102147.html#> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2019).

พลอากาศเอก หาริน หงสกุล ซึ่งเคยวิจารณ์การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนและต่อมาได้เป็นประธานสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และประธานวุฒิสภาติดต่อกันตั้งแต่ ค.ศ. 1976 จนถึง ค.ศ. 1983 ก็หันมามีทัศนคติต่อจีนในทางบวก เขาเดินทางเยือนจีนอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1979 พร้อมร่ายกลอนชมเมืองจีนว่า “ถึงกู่หลินเคยได้ยินมานานแล้ว งามเหมือนแก้วตั้งเทวามาสร้างสรรค์ ไว้บนดินให้จีน-ไทยได้สัมพันธ์ เป็นมิตรกันชั่วนิจนิรันดร”¹⁴⁸ แต่ในเวลาเดียวกัน เขาในฐานะประมุขของฝ่ายนิติบัญญัติยังคงพยายามรักษาไมตรีกับมิตรเก่าอย่างได้หวั่นด้วยการผลักดันให้ไทยเป็นเจ้าภาพการประชุมสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชียและแปซิฟิก (Asian - Pacific Parliamentarians' Union) ซึ่งมีได้หวั่นเป็นสมาชิกอยู่ด้วย แต่ไม่สำเร็จเนื่องจากรัฐบาลไทยไม่เห็นด้วย และเขาก็ยังไปร่วมงานวันชาติได้หวั่นโดยไม่ฟังเสียงคัดค้านจากสถานทูตจีนและกระทรวงการต่างประเทศของไทยแต่อย่างใด ดังที่เขาเล่าไว้ว่า

ผู้แทนได้หวั่นในกรุงเทพฯ เขาจัดงานวันชาติขึ้น ผมก็ไปร่วมงานกับเขาตามปกติ เมื่อเขาชวนดื่มถวายพระพรแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผมซึ่งเป็นผู้ใหญ่อยู่ ณ ที่นั้นก็ต้องชวนดื่มถวายพรให้ประมุขของเขา รุ่งขึ้นสถานทูตจีนแดงไปต่อว่ากระทรวงการต่างประเทศว่าไทยจะถือนโยบายสองจีนหรือ กระทรวง(การ)ต่างประเทศก็ตกใจมาต่อว่าผมว่าไม่ควรไปทำอย่างนั้น ผมไม่เห็นแปลกอะไรเพราะไทยเป็นเพื่อนกับจีน เรื่องจีนขาวจีนแดงเป็นปัญหาระหว่างพี่น้องเราจัดการกันเองเราไม่รับรู้ด้วย ถึงแม้ทางการทูตเราจะรับรองฝ่ายไหนก็ไม่เป็นเหตุให้เราเป็นเพื่อนกับอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ ทำไมเยอรมันยังมีเยอรมันตะวันออกเยอรมันตะวันตกได้ ทำไมเกาหลีจึงมีเกาหลีเหนือเกาหลีใต้ และไทยก็รับรองทั้งสองเกาหลีเสียด้วย¹⁴⁹

¹⁴⁸ ที่ระลึกฉลองอายุครบ 6 รอบ พลอากาศเอก หาริน หงสกุล ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม. ราชวงศ์จักรีพิเศษ นายทหารพิเศษประจำกรมนักเรียนนายเรืออากาศรักษาพระองค์ 29 สิงหาคม 2529 ไฮแอท เซ็นทรัล พลาซ่า (กรุงเทพฯ: กองโรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารอากาศ, 2529), 393.

¹⁴⁹ ที่ระลึกในโอกาสอายุครบ 6 รอบ พลอากาศเอก หาริน หงสกุล ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม. 29 สิงหาคม 2529 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ข่าวทหารอากาศ, 2529), 212.

บุคคลอีกผู้หนึ่งที่ยังคงจุดยืนสนับสนุนรัฐบาลได้วันก็คือ นายสมักร สุนทรเวช ซึ่งเล่นการเมืองด้วยการตั้งพรรคประชากรไทยใน ค.ศ. 1979 ดูได้จากเมื่อพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แถลงนโยบายต่อรัฐสภาในวันที่ 7 มิถุนายนของปีนั้น โดยระบุว่าไทยจะเป็นมิตรกับทุกประเทศโดยไม่คำนึงถึงลัทธิการปกครอง นายสมักรในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ลุกขึ้นอภิปรายว่า

คบจีนแดงในแผ่นดินใหญ่ได้ แต่ข้าราชการไทยไปได้หัวนถ้าไป
ในทางราชการไม่ได้ นาน้อยใจหรือไม่ครับ ส่งคนไปดูงานเขาเท่าไร
ล้นลำฟ้ามีดไปดูงานยิ่งกว่าไปดูงานจีนแดงระยะหลังนี้อีก ปรากฏว่า
ไปนอกราชการ แต่ไปดูไปเอาผลประโยชน์ของเขามา แต่ประเทศเขา
ไม่นับถือ กระทบเป็นได้หัวนกระทบก็เสียใจ แต่ก่อนก็คลุกคลีตีโมง
คบค้าสมาคมกับเขาอะไรอย่างไรรู้ทั้งนั้น ... แต่ว่าของเรานั้นถ้าคบกับ
จีนแดงแล้ว จีนเขาต้องถีบหัวมันส่งไป ก็หาอะไรกันทำหมดจะเข้ามา
ขอเล่นอะไร จะหนักหนาอะไร¹⁵⁰

นายสมักร สุนทรเวช ได้รับรางวัลเกียรติยศด้านการสื่อสารระหว่างประเทศ (International Communications Service Award) จากรัฐบาลไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1994 ซึ่งในโอกาสนั้นเขากล่าวชื่นชมไต้หวันที่รักษาเกาะจินเหมิน (Jinmen) และ เกาะหม่าจู่ (Mazu) ให้พ้นจากเงื้อมมือของจีน และในงานฉลอง 16 ปีของพรรค ประชากรไทยเมื่อ ค.ศ. 1995 เขาระบุว่าพรรคกั๋วหมินต้งและพรรคประชากรไทย มีความใกล้ชิดกันทางอุดมการณ์ ขณะที่สวีจื่อเหว่ย (Xü Zhiwei) ผู้แทนรัฐบาลไต้หวัน ประจำประเทศไทยในขณะนั้นยกย่องว่านายสมักรคือมิตรแท้ของชาวไต้หวัน¹⁵¹ อย่างไรก็ดี เมื่อเป็นนายกรัฐมนตรีในนามพรรคพลังประชาชนเมื่อ ค.ศ. 2008 นายสมักร ก็ยอมรับการเมืองตามสภาพจริง (realpolitik) นายนพดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการ

¹⁵⁰ รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 2/2522 (สมัยสามัญ) วันพฤหัสบดีที่ 7 มิถุนายน พุทธศักราช 2522, 67-68, https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/spr41.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2563).

¹⁵¹ สตีฟาน สวี, “นักการเมืองผู้่ายกย่อง,” ใน *สมักร 60*, เรื่องเดียวกัน, 30-31.

กระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลของเขาออกกับรองประธานาธิบดีสีจิ้นผิง (Xi Jinping) ระหว่างเยือนจีนเมื่อเดือนเมษายนของปีนั้นว่า ไทยยึดมั่นในนโยบายจีนเดียว และถือว่าไต้หวันเป็นเรื่องภายในของจีน¹⁵² และเมื่อนายสมคิดเดินทางเยือนจีนในเดือนกรกฎาคมของปีเดียวกัน เขาออกกับประธานาธิบดีหูจิ่นเทา (Hu Jintao) ว่าความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วง 33 ปีที่ผ่านมาพัฒนาไปอย่างรอบด้าน และมิตรภาพก็ฝังลึกอยู่ในใจประชาชนของทั้ง 2 ประเทศ¹⁵³

152 “ไทยและจีนยืนยันความสัมพันธ์อันแนบแน่นใกล้ชิดระหว่างกัน,” ข่าวราชการ กระทรวงการต่างประเทศ, 17 เมษายน 2551, <https://www.ryt9.com/s/mfa/340141> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2562).

153 “President Hu Jintao Meets with Thai Prime Minister Samak,” Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, July 1, 2008, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/wshd_665389/t471411.shtml (accessed July 14, 2019).

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. *รวมสุนทรพจน์ของหัวหน้าคณะผู้แทนไทยในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญครั้งที่ 2 ถึงครั้งที่ 40 (พ.ศ. 2490-2528)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2529.

กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ. *40 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559.

กลุ่มนักข่าวการเมืองอักษรบัณฑิต. *ศีกฤทธิ์เปิดม่านไม่ไผ่*. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต, 2518.

กองการต่างประเทศ สำนักราชเลขาธิการ. *พระราชดำรัสและสุนทรพจน์ต่อบางถวายพระกระยาหารค่ำและพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำเพื่อเป็นเกียรติในโอกาสที่พระประมุขและประมุขต่างประเทศเสด็จฯ และเดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ระหว่างปี พ.ศ. 2433-2552*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2555.

กองการต่างประเทศ สำนักราชเลขาธิการ. *พระราชดำรัสและสุนทรพจน์ต่อบางพระราชทานเลี้ยงเพื่อเป็นเกียรติในโอกาสที่พระประมุขและประมุขต่างประเทศเสด็จฯ และเดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ระหว่างปี พ.ศ. 2497-2531*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2556.

“การค้าไทย-จีนดีเกินคาด ดึงนโยบาย “ทูต” เป็นอุปสรรค.” *สยามรัฐ ธุรกิจประจำสัปดาห์*, 3-9 ตุลาคม 2520, 1, 4.

เกษม ศิริสัมพันธ์. *ภาพจากเมืองจีน*. กรุงเทพฯ: สยามรัฐ, 2521.

เกษม ศิริสัมพันธ์. *เหลี่ยมมองหลัง*. กรุงเทพฯ: ภัคธรรศ, 2545.

เกษมสโมสร เกษมศรี, หม่อมราชวงศ์. “วิจารณ์บทความเรื่อง ทรศนะบางประการ เกี่ยวกับการพัฒนาความสัมพันธ์ในการร่วมมือฉันมิตรระหว่างจีนกับไทย.” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า*, บรรณาธิการโดย เขียน ธีระวิทย์ และเจีย แยนจง, 260-263. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบัน เอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

เขียน ธีระวิทย์, ยุพเรศ สรณอัคต์, อรณี นवलสุวรรณ, วิภาวรรณ ตูยานนท์, ประทุมพร วัชรเสถียร, วิวัฒน์ มุ่งการดี, ชาตรี ฤทธารมย์, อภิญญา รัตนมงคลมาศ, วินิตา ไกรฤกษ์, กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และอำพน นมะมาร์. *รายงานผลการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนในทรศนะของคนไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

ความสัมพันธ์ยุคใหม่ที่นำจับตาระหว่างไทย-จีน-ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: เบญจมิตร, ม.ป.พ.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. *ข้าวนอกนา*. กรุงเทพฯ: สยามรัฐ, 2520.

จางจิวหนวน. สัมภาษณ์โดย สิทธิพล เครือรัฐติกาล, สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนจีนประจำประเทศไทย, 12 พฤศจิกายน 2562.

จูลซีฟ ชินวรโรณ. *30 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน: ความร่วมมือระหว่าง กัลยาณมิตร 2518-2548*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2549.

ชาน สีทอง. *อ่าวอาลัย “น้ำชาติ”*. กรุงเทพฯ: เจ. फिल्म โปรเซส, 2541.

“ได้หวนชี้เหตุไม่รับ 5 กบฏว่า ไทยกับได้หวนไม่มีสัมพันธ์การทูตต่อกัน.” *สยามรัฐ*, 28 มีนาคม 2520, 1.

ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา, พลเอก. *จีน: ในทัศนะนักการทหาร*. กรุงเทพฯ: พี.พี., 2521.

ที่ระลึกฉลองอายุครบ 6 รอบ พลอากาศเอก หะริน หงสกุล ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม. ราของครักษ์พิเศษ นายทหารพิเศษประจำกรมนักเรียนนายเรืออากาศรักษาพระองค์ 29 สิงหาคม 2529 ไฮแอท เซ็นทรัล พลาซ่า. กรุงเทพฯ: กองโรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารอากาศ, 2529.

ที่ระลึกในโอกาสอายุครบ 6 รอบ พลอากาศเอก หะริน หงสกุล ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม. 29 สิงหาคม 2529. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ข่าวทหารอากาศ, 2529.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. *ย่าแดงมังกร* (พิมพ์ครั้งที่ 4).
กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, 2528.

“ไทยและจีนยืนยันความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นใกล้ชิดระหว่างกัน.” ข่าวราชการ
กระทรวงการต่างประเทศ, 17 เมษายน 2551. <https://www.ryt9.com/s/mfa/340141> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2562).

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. *ลัทธิและวิธีการของคอมมิวนิสต์* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยทางอากาศ, 2518.

นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว. “เจาะลึกเบื้องหลังสงครามสั่งสอนเวียดนาม: จากปากคำล่ำม
ภาษาไทยประจำตัวตั้งสี่ยผิง.” *ปวารณสาร* 43, ฉ. 1 (มกราคม-เมษายน
2562): 50-79.

*บรรณานุกรมเนื่องในการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานดินและเครื่องขมา
ในการฝังศพ พลเรือเอก พลเอก พลอากาศเอก สงัด ชลออยู่ ม.ป.ช.,
ม.ว.ม., ท.จ.ว. ณ บ้านวังหิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง 7 มีนาคม 2524.*
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2524.

“บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่ง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ, บทสนทนา
ของ ศ.จ. ธานินทร์ กรัยวิเชียร และ อ.จ. ดุสิต ศิริวรรณ ทางไทยทีวีสี
ช่อง 9.” เอกสารอัดสำเนา โรงเรียนชุมพลทหารเรือ, 2518.

ปฐม มณีโรจน์ และสุนทร เกิดแก้ว (บรรณาธิการ). *การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน:
ประมวลเอกสารสำคัญทางการเมืองระหว่าง 6 ตุลาคม - 22 ตุลาคม 2519.*
กรุงเทพฯ: โครงการผลิตเอกสารประกอบการศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2520.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้ามมิให้ผู้ใดมิไว้ใน
ครอบครอง. *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 94 ตอนที่ 19* (11 มีนาคม
2520): 1-12.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้ามมิให้ผู้ใดมิไว้ใน
ครอบครอง. *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 94 ตอนที่ 97* (19 ตุลาคม
2520): 3-16.

ประมวลถ้อยแถลงของ พันเอก ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
ตุลาคม 2511 - ตุลาคม 2512. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2512.

ประมาณ อติเรกสาร, พลตรี. *บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าพรรค*. กรุงเทพฯ:
จงเจริญการพิมพ์, 2521.

ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์. “สัมพันธไมตรีไทย-จีนก่อน ค.ศ. 2518.” *วารสารสถาบัน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา* 3, ฉ. 1 (กรกฎาคม 2533): 13-22.

ผุสดี คีตวรนาฎ. “รัฐมนตรีผู้เปิดสัมพันธทางการทูต.” ใน *อนุสรณ์ทศวรรษสมาคม
มิตรภาพไทย-จีน*, 26-35. ม.ป.ท., ม.ป.พ., 2529.

พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559.

ยศ สันตสมบัติ. *อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดี
ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

*เรื่องการค้าต่างประเทศกับความมั่นคงของประเทศ จากรายการ “พบประชาชน” เมื่อ
วันที่ 30 มกราคม 2517*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,
2517.

*รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 4/2518 (สามัญสมัยแรก) วันพุธที่ 19
มีนาคม พุทธศักราช 2518*. [https://library2.parliament.go.th/
giventake/content_sp/spr36.pdf](https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/spr36.pdf) (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2562).

*รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 1/2518 (สามัญ สมัยที่สอง) วันพุธที่ 9
กรกฎาคม พุทธศักราช 2518*. [http://dl.parliament.go.th/handle/
lirt/194494](http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/194494) (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2562).

*รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 2/2522 (สมัยสามัญ) วันพฤหัสบดีที่ 7
มิถุนายน พุทธศักราช 2522*. [https://library2.parliament.go.th/
giventake/content_sp/spr41.pdf](https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/spr41.pdf) (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2563).

วงศ์ พลนิกร. “ฯพณฯ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ กับนโยบายต่างประเทศ:
จุดหักเหเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย.” (คำบรรยาย ณ คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2520). ใน *ชีวิตและ
ผลงาน ฯพณฯ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์*, 135-154. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป.

วิทยา เวชชาชีวะ. “แผน” เพื่อแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: โปสต์ พับลิชชิง, 2557.

วิภา อุตมฉันทน์, นฤมิตร สอดศุข และปนัดดา เลิศล้ำอำไพ. *บทบาทและสถานภาพของ หนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

วิภา อุตมฉันทน์. *สองปีในปักกิ่ง*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2551.

ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล (บรรณาธิการ). *พระมามลายโคกหล้า เหลือสุข: พระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2541.

ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล. “มิตรภาพไทย-จีนขึ้นมื่น ด้วยเทวรัตน์ทรงช่วยส่งเสริม.” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลือवल้งแลหน้า*, บรรณาธิการโดย เขียน ธีระวิทย์ และเจีย แยนจอง, 24-42. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สถานเอกอัครราชทูตแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน. *1975-1990 ฉลองครบรอบ 15 ปี ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีน กับประเทศไทย*. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป.

สมัคร สุนทรเวช. *การเมืองเรื่องต้มหยา*. กรุงเทพฯ: บุรพาศิลป์การพิมพ์, 2521.

สวี่, สตีฟาน. “นักการเมืองผู้มายกย่อง.” ใน *สมัคร 60*, บรรณาธิการโดย ชัยสิทธิ์ ภูวภิรมย์ขวัญ, 30-31. กรุงเทพฯ: ซี.พี. การพิมพ์, 2538.

สัมฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ (บรรณาธิการ). *ปฏิทินข่าวและเหตุการณ์ในประเทศไทยในรอบ 10 ปี 2519-2528*. กรุงเทพฯ: สยามบรรณ, 2533.

สัมฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ (บรรณาธิการ). *สยามจดหมายเหตุ: บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ พ.ศ. 2516, พ.ศ. 2517, พ.ศ. 2518*. กรุงเทพฯ: สยามบรรณ, 2519.

สายหยุด เกิดผล, พลเอก และสมชัย รักวิจิตร. *อนาคตของไทย ยุทธศาสตร์เพื่อการดำรงอยู่ของชาติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิทักษ์ประชา, 2520.

สารสิน วีระผล. “ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาค จากท้วงสองทศวรรษ (ค.ศ. 1975-1995).” ใน *จีน-ไทยในศตวรรษที่ 21*,

บรรณาธิการโดย วรศักดิ์ มัทธโนบล, 290-307. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

สำนักพระราชเลขานุการ. *ประมวลพระราชดำรัสในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนนานาประเทศ พุทธศักราช 2502-2510*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514.

สำนักพระราชเลขานุการ. *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปี พุทธศักราช 2518*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2519.

สำนักพระราชเลขานุการ. *พระราชกรณียกิจระหว่างเดือน ตุลาคม 2517 - กันยายน 2518*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520.

สำนักพระราชเลขานุการ. *พระราชกรณียกิจระหว่างเดือน ตุลาคม 2519 - กันยายน 2520*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. “มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนจีนประท้วงกรณีทีมฟุตบอลหญิงจากไต้หวันเข้ามาแข่งขันในประเทศไทย.” 9 กุมภาพันธ์ 2520. <http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-1.jsp?menu=1> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2562).

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. “มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง สมาคมลูกเสือจีนไต้หวันขอเข้าร่วมงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ 9.” 2 มิถุนายน 2520. <http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-1.jsp?menu=1> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2562).

สิทธิ เสวตศิลา, พลอากาศเอก. *ผ่านร้อน...ผ่านหนาว*. กรุงเทพฯ: เออาร์ไอพี, ม.ป.ป.

สุดาพร หาญไพบูลย์. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. 2518-2528.” สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

เส็นเคอะฉิน. “จะให้ข้าพเจ้าอดคิดถึงท่านไม่ได้อย่างไร.” ใน *สมัคร 60*, บรรณาธิการโดย ชัยสิทธิ์ ภูวภิรมย์ขวัญ, 19-21. กรุงเทพฯ: ซี.พี. การพิมพ์, 2538.

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์ สัญญาธรรมศักดิ์ สป. 9.4.5/24 “นิทรรศการจีนแดง.” (มกราคม 2517). อ้างถึงใน ธนพงศ์ จิตต์สง่า. “การจัดงานมหกรรมการเมืองกับการลาออกของรักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเดือนกันยายน 2517.” *จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์* (มิถุนายน 2562 - พฤษภาคม 2563), 45-57.

हरिन हंगसुल, प्लोआकासओक. *ข้างรั้วสีเทา*. กรุงเทพฯ: บริษัท ภาชิต จำกัด, 2528.

“เหลียวมอง ‘1 ก.ค. 2518’ กับ ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์.” *Manager Online*, 20 มิถุนายน 2548. <https://mgronline.com/china/detail/9480000081176> (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2562).

องค์การบริหาร องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *ข้าแหละ กอ. รমন*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เกษสุวรรณการพิมพ์, 2518.

องอาจ เดชอิทธิรัตน์. *เบื้องลึกเบื้องหลังความสัมพันธ์ไทย-ไต้หวันภายใต้นโยบายจีนเดียว*, บรรณาธิการโดย พรชัย ตระกูลวรานนท์. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

อรณี มั่นตะลิมพะ. “รำลึกถึงคุณลุง.” ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลประภาส จารุเสถียร*, 103-104. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, 2541.

“อดีตท่านทูตไทย-จีน ร่วมรำลึกประวัติศาสตร์ 30 ปีสัมพันธ์ไทย-จีน.” *Manager Online*, 30 มิถุนายน 2548. <https://mgronline.com/china/detail/9480000087155> (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2562).

อานันท์ ปันยารชุน. “ปาฐกถาพิเศษ.” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า*, บรรณาธิการโดย เขียน ชีระวิทย์ และเจีย แยนจอง, 7-23. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อุปติศร์ ปางรียางกูร. “การพัฒนาประเทศ: ในด้านการต่างประเทศ.” *สรวุฒยมัย* 27 (10 กุมภาพันธ์ 2520). ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.อุปติศร์ ปางรียางกูร ม.ป.ช., ม.ว.ม. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันที่ 22 ธันวาคม 2556*, 167-173. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป.

Sulak Sivaraksa. “คนคงไม่รู้ว่่า ชาตินันท์ กรัยวิเชียร เขาเป็นหมอดู.” Facebook, October 21, 2016. <https://www.facebook.com/sulak.sivaraksa/photos/a.126504987797/10154281240592798/?type=1&theater>.

ภาษาจีน

เกาถง. “เว่ยไท่กั๋วโหย่วอี้เทียนจวนเจียหว่า อี้เส้นผิงชูสื่อไท่กั๋วชูซื่อ (ช่วยกันคนละไม้คนละมือเพื่อมิตรภาพจีน-ไทย การรำลึกถึงเรื่องราวต่างๆ สมัยเส้นผิงเป็นทูตประจำประเทศไทย).” ใน *ตางไต้จิงกั๋วสื่อเจียว๋ายเจียวเซิงหย่า ตี้ลี้จี้ (ชีวิตของนักการทูตจีนร่วมสมัย เล่มที่ 4)*, 61-76. เปยจิง: สำนักพิมพ์ความรู้โลก, 1996.

คณะกรรมการหนังสือชุดเอกอัครราชทูตจีน. *เอกอัครราชทูตยุคสาธารณรัฐ (กั๋งเหอกั๋ว ต้าสื่อ)*. หางโจว: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเจ้อเจียง, 2009.

“จกั๋วเฉียนจู้ไท่ต้าสื่อถวนฝางเวินไท่กั๋ว (คณะของอดีตเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยเยือนประเทศไทย).” *สถานเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทย*, 5 กันยายน 2005. <http://www.chinaembassy.or.th/chn/ztbd/qzqtj/t210300.htm> (สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2019).

จางกั๋วเฉียง (บรรณาธิการ). *เส้นทางที่ยากลำบากในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา: คำบอกเล่าของไฉเจ้อหมิน (จกั๋วเหมย์เจี้ยนเจียวเฟิงอวิ่ว: ไฉเจ้อหมินโซ่วซู)*. ชางไห่: สำนักพิมพ์ช่างไห่สื่อชู, 2010.

“เจียชิ่งหลินหุ้ยเจี้ยนไท่กั๋วชูมีเยว่นต้าเถิน กั๋งฮว่า จงไท่อี้เจียชิน (เจียชิ่งหลินพบองคมนตรีไทย พูดคุยกันว่า จีนไทยใช้อินเทอร์เน็ต พี่น้องกัน).” *เหรินหมินยื่อเป่าออนไลน์*, 22 กันยายน 2003. <http://www.people.com.cn/GB/shizheng/1024/2102147.html#> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2019).

“ไฉเจ้อหมิน เอกอัครราชทูตจีนประจำสหรัฐอเมริกาคนแรกเปิดเผยรายละเอียดการเจรจาเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (จกั๋วโส่วเรินจู้เหมย์ต้าสื่อไฉเจ้อหมินไท่ลู่จกั๋วเหมย์เจี้ยนเจียวถานฟ่านซีเจีย).” <http://world.people.com.cn/GB/1032/8903350.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2019).

“ไท่หวางผู่เหมย์เผิงอวีจิงหัวหมินกั้วปางอู้จิวหย่วน (กษัตริย์ภูมิพลแห่งประเทศไทย มีความสัมพันธ์อันยาวนานกับสาธารณรัฐจีน)” *ไถวันอิงเหวินซินเหวิน (Taiwan News)*, 13 ตุลาคม 2016. <https://www.taiwannews.com.tw/ch/news/2993440?fbclid=IwAR1Dy6EQ4MEvEZngYAqfpPKUE-hbzxKzD9bNxevmS5SZcsJqtTev9ECViQuC> (สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2019).

เว่ยมานหลุน. “ฝ่างต้าสื่อพูเหรินหลีโหว่เฟิง (เยี่ยมหลีโหว่เฟิง ภริยาเอกอัครราชทูต).” ใน *หนี่วไ่วเจียวกวน (นักรการทูตหญิง)*, บรรณาธิการโดย เฉิงเซียงจวิน, 255-259. เปยจิง: สำนักพิมพ์เหรินหมินถ้อวี้, 1995.

หยางเซิ่งซิง. *ไฉเจ้อหมิน เอกอัครราชทูตจีนใหม่คนแรกประจำสหรัฐอเมริกา (ซินจกั้วไส่วเรินจู๋เหมย์ต้าสื่อไฉเจ้อหมิน)*. เปยจิง: สำนักพิมพ์ประวัติศาสตร์พรรค, 2009.

“หวออู่ชู่จี้เสียวไตเปียวถวนฝ่างเวินไท่กั้ว (คณะกายกรรมของเราไปเยือนประเทศไทย).” *เหรินหมินยื่อเป้า*, 12 มีนาคม 1977. <http://www.laoziliao.net/rmr/1977-03-12> (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2019).

เหลียงหรง และวังจ้าวหลิง (บรรณาธิการ). *เต็งเสี่ยวผิงเหนียนผู้: 1975-1997 (กาลานุกรมเต็งเสี่ยวผิง ค.ศ. 1975-1997)*. เปยจิง: สำนักพิมพ์เอกสารศูนย์กลางพรรค, 2007.

อวีตั้งปัง และเจินชู่เซิน. *จงไท่กั้ววานซีสื่อ (ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์จีน-ไทย)*. เปยจิง: สำนักพิมพ์จงหัว, 2009.

ภาษาอังกฤษ

Anuson Chinvanho. *Thailand's Policies towards China, 1949-54*. London: MacMillan Academic and Professional Ltd., 1992.

Buszynski, Leszek. *SEATO: The Failure of An Alliance Strategy*. Singapore: Singapore University Press, 1983.

“Chairman Hua Meets F.R.G. and Thai Guests.” *Peking Review* 20, no. 43 (October 21, 1977): 3.

“Communiqué of the Third Plenary Session Of the 11th Committee of The Communist Party of China (Adopted on December 22, 1978).” *Peking Review* 21, no. 52 (December 29, 1978): 6-16.

“Communist China.” *Foreign Broadcast Information Service Daily Report*, no. 96 (May 19, 1969), A4.

Document 228: New Year’s Day editorial of the “Voice of the People of Thailand,” 1 January 1977 (Extracts). In *China and Thailand, 1949-1983*, edited by R. K. Jain, 211. New Delhi: Radiant Publishers, 1984.

Embassy Bangkok. “Activity of the PRC Mission in Thailand.” Wikileaks Cable: 1976BANGKO13269_b. Dated May 11, 1976, https://wikileaks.org/plusd/cables/1976BANGKO13269_b.html.

Embassy Bangkok. “Conversation with General Kriangsak – Political Developments.” Wikileaks Cable: 1977BANGKO22058_c. Dated September 29, 1977, https://wikileaks.org/plusd/cables/1977BANGKO22058_c.html.

Embassy Bangkok. “Foreign Minister Charunphan Isarangkun na Ayuthaya’s Speech.” Wikileaks Cable: 1974BANGKO00948_b. Dated January 17, 1974, https://wikileaks.org/plusd/cables/1974BANGKO00948_b.html.

Embassy Bangkok. “Foreign Minister Phichai Rattakun’s Press Conference on China.” Wikileaks Cable: 1975BANGKO03592_b. Dated March 4, 1975, https://wikileaks.org/plusd/cables/1975BANGKO03592_b.html.

Embassy Bangkok. “PRC Ambassador Ch’ai Tse-Min.” Wikileaks Cable: 1978BANGKO13331_d. Dated May 10, 1978, https://wikileaks.org/plusd/cables/1978BANGKO13331_d.html.

- Embassy Bangkok. “Press Interview with Foreign Minister Pichai Rattakun.” Wikileaks Cable: 1976BANGKO11494_b. Dated April 26, 1976, https://wikileaks.org/plusd/cables/1976BANGKO11494_b.html.
- Embassy Bangkok. “Seni Pramot’s Belated but Intriguing Contribution to the “Yellow Peril” Debate.” Wikileaks Cable: 1975 BANGKO02224_b. Dated February 7, 1975, https://wikileaks.org/plusd/cables/1975BANGKO02224_b.html.
- Embassy Bangkok. “Thai/ROC Relations,” Wikileaks Cable: 1975 BANGKO12815_b. Dated July 1, 1975, http://wikileaks.org/plusd/cables/1975BANGKO12815_b.html.
- Embassy Bangkok. “Thai/ROC Relations,” Wikileaks Cable: 1975 BANGKO18003_b. Dated August 27, 1975, http://wikileaks.org/plusd/cables/1975BANGKO18003_b.html.
- Embassy Bangkok. “Unprecedented Number of Thai Military Attend PRC.” Wikileaks Cable: 1977BANGKO16968_c. Dated August 2, 1977, https://wikileaks.org/plusd/cables/1977BANGKO16968_c.html.
- Embassy Wellington. “Deputy Secretary Christopher’s Call on Prime Minister Thanin.” Wikileaks Cable: 1977WELLIN03050_c. Dated July 26, 1977, https://wikileaks.org/plusd/cables/1977WELLIN03050_c.html.
- Faulder, Dominic. *Anand Panyarachun and the Making of Modern Thailand*. Singapore: Editions Didier Millet, 2018.
- Garver, John W. *The Sino-American Alliance: Nationalist China and American Cold War Strategy in Asia*. Armonk, NY: M. E. Sharpe, Inc., 1997.
- Hu Yaobang. “Create a New Situation in All Fields of Socialist Modernization – Report to the 12th National Congress of The Communist

- Party of China." *Peking Review* 25, no. 37 (September 13, 1982): 11-40.
- Leifer, Michael. *Dictionary of the Modern Politics of South-East Asia*. London: Routledge, 1996.
- Lockhart, Bruce McFarland. "Monarchy in Siam and Vietnam, 1925-1946." Ph.D. diss., Cornell University, 1990.
- "Minister Chiang Ching-kuo in Thailand." *Taiwan Review*, June 1, 1969. <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=4&post=5941> (accessed July 18, 2019).
- Montri Chenvidyakarn. "One Year of Civilian Authoritarian Rule in Thailand: The Rise and Fall of the Tanin Government." In *Southeast Asian Affairs 1978*, ed. Leo Suryadinata, 267-285. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1978.
- Montri Chenvidyakarn. "Thai Press Coverage of China Since the Normalization of Sino-Thai Relations in 1975." Research paper presented at the Conference on "Communication and China's External Affairs" at the Communication Institute, East-West Center, Honolulu, Hawaii, January 6-12, 1980.
- Morell, David and Chai-anan Samudavanija. *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction, Revolution*. Cambridge, MA: Oelgeschlager, Gunn & Hain, Publishers, Inc., 1981.
- Orawan Lopandhsri Pilun-owad. "Thailand and the Question of China's Representation in the United Nations, 1950-1971: An Analysis of Arguments." PhD diss., University of Wisconsin-Madison, 1977.
- "President Hu Jintao Meets with Thai Prime Minister Samak." Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, July 1, 2008. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/wshd_665389/t471411.shtml (accessed July 14, 2019).

“Royal Group to China.” *The Nation Review*, October 20, 1977, 3.

Saiyud Kerdphol. *The Struggle for Thailand: Counter-insurgency 1965-1985*. Bangkok: R. Research Center, 1986.

Secretariat, Asian Peoples’ Anti-Communist League. *Proceedings: 23rd APACL Conference, Taipei, Republic of China, April 18-22, 1977, Theme: Save Asia -Through Anti-Communist Unity*. Taipei: Secretariat, APACL, 1977.

Simons, Lewis M. “SEATO’s Flags Are Coming Down For the Last Time.” *The Washington Post*, June 29, 1977. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1977/06/29/seatos-flags-are-coming-down-for-the-last-time/2bc52d93-e433-47eb-ae8c-e2a723831c06/?noredirect=on> (accessed August 25, 2019).

Sitthiphon Kruarattikan. “The Ties That Binds: King Bhumibol Adulyadej’s Relations with Taiwan.” In *Modern Taiwan and Southeast Asia*, edited by Jindai Taiwan yu Dongnanya Lunwenji Bianji Chuban Weiyuanhui, 273-285. Taipei: National Taiwan Library, 2019.

“Speech by Teng Hsiao-ping, Chairman of the Delegation of People’s Republic of China.” *Peking Review* 17, S15 (April 12, 1974): S1-S5.

“THAILAND: Dissatisfaction with Thanin.” National Intelligence Daily Cable: CG NIDC 77-013C. Dated January 17, 1977, <https://www.cia.gov/library/readingroom/document/cia-rdp79t00975a029700010027-3>.

The Nation Review, October 1, 1977, 9.

“U.S. Plans To Revive SEATO Meeting Trouble.” *Executive Intelligence Review* 3, no. 50 (December 13, 1976): 43.

เกี่ยวกับผู้เขียน

ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล สำเร็จการศึกษารัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2545 ต่อด้วย M.A.
Pacific Asian Studies, School of Oriental and African Studies, University of
London เมื่อ พ.ศ. 2546 และปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. 2554

ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล มีความสนใจด้านประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์
ระหว่างประเทศของจีนสมัยใหม่ เคยได้รางวัลสภานิติบัญญัติแห่งชาติรวม 2 ครั้ง ได้แก่
วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง “ภาพลักษณ์ของเจิ้งเหอในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ของจีน” ได้รางวัลวิทยานิพนธ์ระดับดีเด่น สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
ประจำปี พ.ศ. 2554 และงานวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือหลัง
สิ้นสุดสงครามเย็น (ค.ศ. 1989 – 2011)” ได้รางวัลงานวิจัยระดับดีมาก สาขารัฐศาสตร์
และรัฐประศาสนศาสตร์ ประจำปี พ.ศ. 2558 อีกทั้งยังมีงานวิจัยอื่นๆ อีก 5 เรื่อง
หนังสือและตำรา 4 เรื่อง บทความในหนังสือและวารสารอีกกว่า 20 เรื่อง และ
ยังเคยเป็น Visiting Fellow ประจำ College of International Affairs, National
Chengchi University ไต้หวัน เมื่อ พ.ศ. 2560 อีกด้วย

ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันเอเชีย
ตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วง พ.ศ. 2561-2564 ปัจจุบัน
เป็นรองศาสตราจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (International Studies Center –ISC)
จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนเมษายน 2530 โดยพลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้นเพื่อดำเนินกิจกรรม
ด้านวิชาการต่างๆ เช่น การบรรยายและสัมมนา การระดมสมองระหว่าง
ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยราชการต่างๆ กับนักวิชาการ
ภาคเอกชน สื่อมวลชนและผู้แทนภาคประชาสังคม รวมทั้งสร้างเครือข่าย
ความร่วมมือสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันวิชาการทั้งในประเทศ
และในต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศได้ยุติการ
ปฏิบัติงานไปประยะหนึ่ง และงานบางส่วนได้ถูกมอบให้หน่วยงานอื่นภายใต้
กระทรวงการต่างประเทศดำเนินการแทน

โดยที่ในปัจจุบัน สถานการณ์โลกและภูมิภาคได้เปลี่ยนแปลงไป
อย่างมีนัยสำคัญ กระทรวงการต่างประเทศจึงรื้อฟื้นศูนย์ศึกษาการ
ต่างประเทศขึ้นใหม่เมื่อเดือนสิงหาคม 2562 เพื่อส่งเสริมการศึกษาและ
วิเคราะห์ประเด็นปัญหาและนโยบายด้านการต่างประเทศในมิติต่างๆ
อาทิ การเมืองระหว่างประเทศ เศรษฐกิจระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่าง
ประเทศ และองค์การระหว่างประเทศและองค์การระดับภูมิภาค รวมทั้ง
เผยแพร่ความรู้ด้านการทูตและการต่างประเทศ ตลอดจนทำหน้าที่เชื่อมต่อกับ
“ชุมชนด้านการต่างประเทศ” ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ จัดพิมพ์เอกสารในชุด study paper
เพื่อส่งเสริมให้เกิดการคิดวิเคราะห์และอภิปรายทางวิชาการในประเด็น
เกี่ยวกับการทูตและการต่างประเทศ รวมทั้งเพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุน
การพิจารณานโยบายการต่างประเทศของไทย

เอกสารในชุด *study paper* ของศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

**ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน : การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยาก
ในช่วงต้นของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975 - 1978)**

สิทธิพล เครือรัฐติกาล

ISBN 978-616-341-090-0

•

ยุทธศาสตร์การทูตสาธารณะของญี่ปุ่นและเกาหลีใต้:

บทเรียนและข้อเสนอแนะต่อไทย

เสกสรร อานันทศิริเกียรติ

ISBN 978-616-341-078-8

•

กฎหมายระหว่างประเทศกับการใช้แม่น้ำโขง

ศิริวดี งามวิเศษชัยกุล

ISBN 978-616-341-079-5

•

การทูตสิ่งแวดล้อม

ศุภมิตร ปิติพัฒน์

ISBN 978-616-341-091-7

ผู้สนใจสามารถขอรับได้ที่ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ
อีเมล isc@mfa.mail.go.th หรือสืบค้นได้ที่ isc.mfa.go.th

INTERNATIONAL STUDIES CENTER (ISC)

The Government Complex (Building B, 7th Floor),
Chaengwatthana Road, Bangkok 10210, Thailand

email: isc@mfnai.go.th

website: www.isc.mfnai.go.th